

HØYRES STORTINGSVALGPROGRAM 1993-97

Vedtatt på Høyres Landsmøte, mars 1993

INNLEDNING

Høyres prinsipper

Høyre bygger sin politikk på hensynet til det enkelte menneske. Alle mennesker er født til frihet og med sin egenart. Men samtidig er mennesket avhengig av fellesskap i samfunn med andre mennesker. Et fritt samfunn må gi rom for personlig frihet og virketrang, utvikle likeverd, solidaritet og toleranse, og fremme samarbeid til beste for fellesskapet.

Utgangspunktet for Høyres politikk er det kristne kulturgrunnlag, rettsstaten, folkestyret og vår historiske fellesarv. Vår kulturs verdinormer har sitt utgangspunkt i en felles historie, i felles tradisjoner og erfaringer. Historisk bevissthet og fast forankring gir trygghet og åpenhet overfor forandring, ny kunnskap og impulser fra andre kulturer.

Høyre vil føre en konservativ fremskrittspolitikk hvor den enkelte gis større frihet, men også større ansvar. Virkelig frihet kan bare vokse frem i respekt for andres frihet - gjennom ansvar, omsorg og medmenneskelighet. Høyre vil føre en politikk som fremmer ansvarsfølelse og bevissthet om normer og etiske forpliktelser i samfunnet. Vårt forvalteransvar for natur og miljø er en felles etisk forpliktelse overfor alle dem som kommer etter oss.

Landets hovedutfordringer

Høyre vil prioritere tre hovedutfordringer vi står overfor som samfunn:

- * Økt verdiskapning og økt sysselsetting på naturens og miljøets premisser.
- * Trygghet gjennom valgfrihet og sterkere personlig ansvar.
- * Norges plass i det internasjonale samfunnet.

I de kommende år vil vi stå overfor mange vanskelige oppgaver som ikke faller inn under disse prioriteringene. Også de oppgavene må løses, men ikke alle kan løses samtidig.

Verdiskapningen er av grunnleggende betydning for oss alle. Det er viktig hvem som forvalter de verdier vi skaper gjennom arbeidsinnsats, naturessurser og kapital. For å gjenskape en

økonomisk maktbalanse er det Høyres mål at de offentlige utgiftene ikke skal legge beslag på mer enn halvparten av verdiskapningen i Fastlands-Norge. Dette er også nødvendig for å gjenreise verdiskapningen og av hensyn til kommende generasjoner.

Uten økt verdiskapning kan vi ikke skape nye arbeidsplasser til de snart to hundre tusen arbeidsledige og vedlikeholde vårt sosiale sikkerhetsnett. Men hensynet til natur og miljø må bestemme verdiskapningens form.

I en tid preget av forandring søker vi alle trygghet. Men tryggheten sikres ikke av statsstyrte velferdsmodeller som tiden har løpt fra. Fordi verden rundt oss forandrer seg, må vi også forandre de systemene som skal garantere et sikkerhetsnett og gi oss trygghet.

Høyres samfunnssyn

Høyres arbeidsprogram legger politiske rammer for en fireårsperiode, men de avgjørelsene vi tar, påvirker samfunnet lenge utover denne perioden. Derfor bygger programmet på en grunnleggende visjon om samfunnet.

Vi vil arbeide for et samfunn som har større tillit til enkeltmennesket. Denne tillit er en forutsetning for å skape personlig frihet og ansvar.

I et slikt samfunn vil Høyre sette grenser for politikken og bringe økonomiske ressurser og dermed beslutninger og valgfrihet tilbake til individ og familie. For å oppnå dette legger vi opp til betydelige systemendringer.

Mennesket har behov for forankring i noe mer enn det dagsaktuelle - særlig når samfunnet er i rask forandring. Vi vil derfor arbeide for et samfunn der individer gjennom kunnskapen, kulturen, den historiske forankring og forståelse finner en sterkere etiske bevissthet og føler en større trygghet.

God etikk kan ikke vedtas. Vi vet at de viktigste endringene må foregå inne i menneskene selv: De gamle krav om nøysomhet, plikt og ansvar er gode veivisere for å gjenreise etisk bevissthet. Vår oppgave for fremtiden er å fremme disse egenskaper gjennom hjem, skole og arbeidsliv på en bedre måte enn i dag.

Vi ønsker et samfunn der flest mulig kan realisere seg selv gjennom utdanning, arbeidsliv, familie og fritid.

Vi vil arbeide for et samfunn med respekt for kunnskap og med mangfold, demokrati, åpenhet, dialog og toleranse.

Samfunn som undertrykker kunnskap og fri tenkning, der makten er samlet på få menneskers hender, mister sin moralske basis. Kunst, kultur, utdanning, vitenskap, religion, etikk, næringsliv og presse har rett til - og bør - utvikles uten offentlig detaljstyring. Mangfold - uavhengige miljøer - representerer viktige korrektiver til statlig innflytelse, og gir dermed en bedre maktbalanse. Vi ønsker klare grenser for statens makt, og klar deling av ansvar mellom samfunnsaktørene. Vi må bryte ned de korporative trekk som skaper avhengighetsforhold mellom myndigheter og organisasjoner, og svekker åpenheten i samfunnsdebatten.

Vi vil ha et samfunn der det er arbeid for alle, et samfunn med større velferd.

Den økte velferden avhenger av mange menneskers innsats, - både den som skjer i hjemmene, i nærmiljøene, i organisasjonsregi, i annen privat og offentlig regi.

Kravene for å lykkes i markedet øker. Det er nødvendig for å skape økt sysselsetting og derigjennom legge grunnlag for økt velferd. For å make dette må vi være konkurransedyktige. Vi må alle strekke oss. Uavhengig av vår internasjonale tilknytning vil kravene til våre prestasjoner her til lands øke.

1: VERDISKAPNING

Verdiskapningen er grunnlaget for velferd og sysselsetting

Verdiskapningen i Norge avgjør vår evne til velferd - vår evne til trygghet for arbeid og hjem, og trygghet for hjelp og støtte når vi ikke evner å ta vare på oss selv.

Bare i korte perioder kan nasjonen bruke mer enn den skaper. Faller verdiskapningen, faller derfor velferden i Norge. Verdiskapningen avhenger til sist av hvor mye vi kan selge våre varer og tjenester for.

Høyre legger forvalteransvaret til grunn. Det innebærer at neste generasjon skal ha et minst like godt utgangspunkt som vi har fått. Dette gjelder livsmiljø såvel som økonomi. Høyre kan ikke akseptere at én generasjon bevilger seg et velferdsnivå som de selv ikke kan betale for. Store underskudd påfører kommende generasjoner en økende gjeldsbyrde. Høyre vil derfor ut av en situasjon med store underskudd og over i en situasjon med balanse eller overskudd på statsbudsjettet slik at vi ikke skyver nye byrder over på våre etterkommere.

I dag forvaltes en svært stor del av samfunnets ressurser over offentlige budsjetter. Andelen er så stor at den hindrer vekst og verdiskapning i privat sektor. Slik svekker den inntektsgrunnlaget for velferdssamfunnet.

De høye offentlige utgiftene har underbygget en sterk kravmentalitet. Fordi det offentlige har påtatt seg stadig flere oppgaver, kreves høye skatter og avgifter. Det gjør igjen stadig flere avhengige av offentlige løsninger - fordi deres egne midler ikke lenger strekker til.

Norge har mange problemer, men Høyre vil legge vekt på Norges muligheter. Det er mulig å føre en politikk som kan snu nedgang til vekst, øke sysselsettingen, og vise vei fra pessimisme til fremtidstro. Veien dit er hverken kort eller

enkel. Men for å nå målet vil Høyre etterprøve og omgjøre mange vedtak vi som nasjon fattet da tidene var anderledes.

Vi ønsker en ny kurs for de kommende år:

- * Hovedutfordringen er å få flere i arbeid - i nye, lønnsomme arbeidsplasser. Vi må få flere bedrifter og personer som lever av inntekter fra markedet, ikke av overføringer fra statskassen. Til gjengjeld må bedrifter som klarer å skape et overskudd, få beholde mer av det selv.
- * Økonomien blir stadig mer internasjonal. For at vårt næringsliv skal overleve, må bedrifter og enkeltpersoner se seg tjent med å investere i Norge fremfor i andre land. De etterspør forutsigbare, gode rammevilkår. Norske myndigheter må gi sitt bidrag til dette på mange områder:
 - Markedsadgang uten barrierer.
 - Kapitaltilgang og rentenivå på linje med våre konkurrenter.
 - Arbeidskraft som, når det gjelder kompetanse, produktivitet og lønnsnivå, er på linje med konkurrentene.
 - Forskningsinnsats og et teknologisk miljø som understøtter nyskappingsprosesser i både nye og etablerte bedrifter.
 - Et samlet kostnadsnivå, inkludert skatter og avgifter, på linje med våre konkurrentland.Myndighetene må legge forholdene til rette for at Norge skal ha en høyt utdannet befolkning.
- * Næringsliv og husholdninger må sikres stabile, forutsigbare rammebetingelser. Den økonomiske politikken må inngi varig tillit til vekstkraften i norsk næringsliv og til en kontrollert utvikling i statsfinansene. Bare det kan sikre en sterk norsk krone og et varig lavere rentenivå.
- * Det er viktig å skille mellom næringspolitikk og sysselsettingspolitikk. Sysselsettingspolitikken er nødvendig for å løse kortsiktige problemer på arbeidsmarkedet. En god næringspolitikk på næringslivets premisser vil på lang sikt være det beste bidraget for å sikre sysselsettingen.
- * Norge trenger nye ideer. Samtidig må vi bli flinkere til å sette dem ut i praksis. Vi må stimulere dem som skaper slike ideer.

- * Norge har, tross motgang, mange sterke, etablerte industrimiljøer. De kan både utvikle basisvirksomhet og gi ringvirkninger, så det skapes flere arbeidsplasser.
- * Norsk økonomi hemmes fortsatt av et kostnadsproblem, som bl.a. skyldes mange reguleringer, høyt lønnsnivå og høyt skattetrykk. For å øke sysselsettingen må det fortsatt føres en moderat lønnspolitikk. Eventuelt økt kjøpekraft må først og fremst komme gjennom lavere skatter og avgifter og gjennom økt konkurranse som kan presse priser og kostnader ned.

Vi trenger en stat som kan sette rammer for markedet

Mennesker kan feile uansett om de er en del av en regelstyrt planøkonomi eller frie aktører i et marked. I en markedsøkonomi vil likevel gale beslutninger fortære bli oppdaget, og lettere kunne korrigeres. En effektiv offentlig sektor er en viktig forutsetning for en fungerende markedsøkonomi.

Høyre vil bruke markedets evne til å fremskaffe effektive og kvalitativt gode løsninger. Men det innebærer ikke at markedskreftene skal få utvikle seg fritt. Monopoler og karteller kan berike seg på bekostning av sine kunder. Et effektivt marked forutsetter derfor en stat med styrke til å fastsette rammene for markedets virksomhet. Norsk konkurransepolitikk må håndheves gjennom sterke faglige organer, men uten direkte politiske inngrep.

Myndighetene må stille visse krav til dem som selger varer og tjenester. Det kan være forbrukerrettslige krav, kvalitets-, miljø- og sikkerhetskrav eller f.eks. krav om tilgjengelighet, likebehandling og kvalitet i tjenesteproduksjonen.

Flere oppgaver som hittil har vært forbeholdt offentlig sektor, må åpnes for privat medvirkning. Det kan gi flere arbeidsplasser i arbeidsintensiv tjenesteproduksjon, f.eks. i helse- og omsorg.

Salg av offentlig næringsvirksomhet vil være et effektivt virkemiddel for å føre mer av verdiskapningen over i bedre fungerende markeder.

Utviklingen av norsk næringsliv i fremtiden - med stadig mer åpen konkurranse - er avhengig av et godt fungerende og fritt bankvesen. Staten må derfor tre ut av bankene snarest mulig.

Arbeidsledigheten er vår største utfordring

Den høye arbeidsledigheten er vår største utfordring. Den økonomiske politikken må utformes for å bekjempe arbeidsledigheten.

Den sterke reguleringen av arbeidsmarkedet i Norge, inkludert utformingen av mange arbeidsmarkedstiltak, skaper et stivt og lite fleksibelt arbeidsmarked. Det svekker mulighetene for jobbrotasjon, og gjør at arbeidsgivere vegrer seg for å ansette flere - særlig folk som har liten arbeidserfaring. Høye sosiale utgifter, bl.a. i sykelønnsordningen, øker bedriftenes kostnader, slik at færre får plass på arbeidsmarkedet.

Organisasjonene er viktige samfunnsaktører, og er naturlige deltagere i arbeidet for å fremme en moderat lønnsutvikling. Rettighetene også til dem som har valgt ikke å være fagorganisert, må respekteres.

Det må være kontroll av og ytelse som stimulerer til at ledige søker arbeid og tar ledige jobber. Det må innskjerpes at dagpengemottakere som ikke tar tilbudt høvelig jobb, skal miste dagpengene. En større del av arbeidsmarkedsmidlene skal brukes til kompetansegivende tiltak. Ungdom under 26 år bør heller få tilbud om ordinær, kompetansegivende utdanning enn tilbud i arbeidsmarkedsoplæringen. Arbeidsmarkedspolitikken må innrettes slik at konkurransevridning unngås, og det ordinære arbeidsmarkedet stimuleres.

BOKS 1

Sysselsettingen kan økes - hvis vi er villige til forandring:

Politikerne kan ikke selv skape den nye sysselsettingen som er nødvendig. Men på mange områder kan det føres en økonomisk politikk som kan gi flere arbeid:

Lavere personskatt reduserer behovet for lønnstillegg, og reduserer bedriftenes kostnader.

Lavere bedriftsbeskatning gjør det mer lønnsomt å drive næringsvirksomhet i Norge, og kan styrke bedriftenes egenkapital.

Forenklinger av lov- og regelverket letter arbeidet for eksisterende bedrifter, og hjelper dem som kvier seg for å starte noe nytt - fordi de må vinne over både lovjungelen og konkurrentene.

En reduksjon av underskuddet på statsbudsjettet gir grunnlag for varig lavere rentenivå i Norge, og vil dermed stimulere til nye investeringer.

Reformer i distriktspolitikken belønner bedrifter som greier å skape lønnsomhet, uten å kreve at hver enkelt av dem skal måtte overbevise myndighetene om sin eksistensberettigelse.

Stimulans til videreutvikling av våre sterke næringsområder styrker de områder der vi har naturlige forutsetninger for å lykkes. Styrket markedsføring av Norge og norske produkter i utlandet må medvirke til dette.

Stimulans til utvikling av nye idéer - og ordninger som kan hjelpe slike idéer fra utviklingsstadiet til produksjons- og salgsfasen - danner grunnlag for nye bedrifter og arbeidsplasser.

Endringer i arbeidsmiljøloven, sykelønnsordningen og minstelønnsavtalene gjør at flere bedrifter tør å ansette nye medarbeidere.

Tillatelse til privat arbeidsformidling og -utleie lar alle krefter bidra for å skape et bedre, mer fleksibelt arbeidsmarked der alle som ønsker det, kan få jobb raskere.

Medbestemmelse i Europa sikrer norske bedrifter vern mot urettferdig konkurranse og gir dem stabil adgang til våre viktigste markeder.

En betydelig satsing på høyere utdanning og forskning.

Oppmykning av avtalebestemmelsene for lærlinger for å stimulere bedriftene til å øke antall lærlingekontrakter. Opprettelse av nye fag- og lærlingeutdanninger ved samarbeide mellom det offentlige og næringslivet.

EN NÆRINGSPOLITIKK FOR HELE LANDET

I mange år har Norge investert mye, men i forhold til andre land har avkastningen vært lav. Nå har vi vanskeligheter med å skaffe den kapitalen vi trenger. Vi går glipp av inntekter som

kunne ha økt velferden og styrket distriktene. Alle vil tjene på at vi øker avkastningen av de samlede investeringene i Norge. En politikk for stabile og bedre rammevilkår for alt norsk næringsliv er derfor god næringspolitikk, god bypolitikk og god distriktspolitikk.

Fremtiden krever økt kompetanse og kunnskap. Vi må alle strekke oss - for at landet vårt skal vokse ut av dagens problemer. Både i utdanningssystemet og senere må vi derfor legge opp til at elever, studenter og de som er i arbeid, har reelle - og tilstrekkelig sterke - stimulanser til å øke sine prestasjoner.

Utdanningspolitikken er avgjørende for næringslivet. I fremtiden blir kunnskap stadig viktigere for et lands konkurransevne og for evnen til å opprettholde verdiskapningen. Høyre vil føre en utdanningspolitikk som sikrer tilgang av høyt kvalifisert arbeidskraft og utvikler eksisterende kunnskapsmiljøer i norsk næringsliv. Det offentlige må påta seg ansvar for kompetansehevede innsats som enkeltbedrifter selv ikke kan løse, og har ansvar for å utbygge det grunnleggende kunnskapsnivået i landet.

Høyre vil arbeide for at den samlede norske innsatsen for forskning - inkludert grunnforskning - og utvikling skal øke. Også investeringer i forskning må ta sikte på å skape verdier - humanistiske og økonomiske - som samfunnet har god nytte av. Derfor må det være et nært samarbeid mellom de institusjonene som utvikler kompetansen, og de bedriftene og organisasjonene som skal bruke den. Slik kan vi få mer ut av forsknings- og utviklingsmidlene, og slik kan kunnskap komme til nytte også for de bedrifter som selv har små ressurser til forskning og produktutvikling.

SMÅ OG MELLOMSTORE BEDRIFTER

Etablering av flere små og mellomstore bedrifter vil være en nøkkel til økt sysselsetting. Høyre vil gi bedre økonomiske vilkår både for etablerte bedrifter og for dem som vil skape virksomhet ut fra nye idèer. Høyres politikk vil bl.a. føre til at bedriftene får:

- * Lavere skatter og avgifter, og et skattesystem - inkludert delingsmodellen - som tar bedre hensyn til situasjonen i småbedrifter; spesielt i familieeide småbedrifter.
- * Særlig skattelette for bedrifter som greier å utvide egenkapitalen, ved at de får fradrag i inntekten tilsvarende en fast prosent av kapitalutvidelsen.
- * Lavere kostnader som følge av færre offentlige pålegg og endringer i offentlige velferdsordninger, som f.eks. sykelønnsordningen.
- * Flere oppdrag fra stat og kommuner, som setter ut på anbud tjenester som de i dag utfører i egen regi. Utviklingskontrakter fra det offentlige kan stimulere nyskaping.
- * Bedre ordninger for "fødselshjelp" og fadder-ordninger for småbedrifter og for enkeltpersoner med nye ideer, som kan skape lønnsom produksjon.
- * Færre og enklere lover og regler å forholde seg til - endringer som vedrører bl.a. arbeidstids-bestemmelsene, åpningstidsloven, etableringsloven, skattelovgivningen, sysselsettingsloven og konsesjons- og omsetningsreguleringer i landbruk og fiskerinæringen. Forenklingene vil bety mest for de minste bedriftene.
- * Færre skjemaer, etater og offentlige kontorer å forholde seg til. Henvendelser og søknader til det offentlige skal være besvart innen en bestemt frist.
- * Stabil adgang til våre viktigste markeder gjennom EØS-avtalen og EF-medlemskap.

VI TRENGER ET NYTT SYN PÅ RESSURSFORVALTNING

Hensynet til miljøet er en global ramme for utvikling

Høyre ønsker en verdiskapning basert på forsvarlig bruk av ressurser og riktig prising av miljøeffekter og -skader. Hensynet til arbeidsplasser i dag må ikke settes over det langsiktige hensynet til en økologi i balanse.

Både den nasjonale og internasjonale miljøplanlegging må være preget av langsiktighet og definerte, kontrollerbare miljømål.

Høyre vil at Norge skal delta aktivt i det internasjonale miljøarbeidet i EF og FN. Vi vil arbeide for overnasjonale, forpliktende avtaler og oppfølgingsfora som kontrollerer at avtalene holdes. Internasjonal miljøkriminalitet, herunder dumping av spesialavfall, må bekjempes mer effektivt.

Det er særlig viktig å få innflytelse på miljøvernpolitikken i EF. Den miljøpolitikken EF fører, får direkte virkninger på miljøet her hjemme, uansett Norges tilknytning til fellesskapet. EFs politikk vil også ha avgjørende betydning i større internasjonale fora. Norges innflytelse kan økes gjennom full deltagelse.

Atomtrusselen fra øst og de akutte forurensningsproblemer i nordområdene må vies sterk oppmerksomhet fra norske myndigheter. Norge må delta aktivt i arbeidet for opprydding og for å fremme bruk av alternative energikilder, og vi må samarbeide internasjonalt om å avverge en økologisk katastrofe i nordområdene.

Mange miljødeleggelse er sidevirkninger av den teknologiske utvikling, mens andre skyldes skjodesløshet eller mangel på kunnskap. Teknologien vil bli den viktigste medspiller også for å bedre miljøet. For å fremskynde en slik bedring, vil Høyre både nasjonalt og internasjonalt ta i bruk markedskreftene der dette er tjenlig - f.eks. innføre miljøavgifter eller panteordninger og bruk av utviklingskontrakter for miljøteknologi.

Mange økonomiske tiltak er avhengige av koordinert internasjonal innsats for å bli effektive. Hvis ikke, kan resultatet bli svekket økonomi og økt ledighet i ett land, og "utslippsdumping" i et annet, noe som særlig kan ramme utviklingsland.

Norge må derfor arbeide i internasjonale fora for at miljøavgifter innføres på omlag samme nivå hjemme og i våre viktigste konkurrentland, og for mekanismer som bidrar til

teknologioverføring. Det blir viktig at beste tilgjengelige teknologi gjøres tilgjengelig også for land utenfor den rike verden.

Verden, vi og kommende generasjoner har ikke råd til lite kostnadseffektive miljøtiltak. Derfor må midler til bekjemping av globale miljøproblemer settes inn der de gir størst virkning. Høyre vil i en slik sammenheng arbeide for omsettelige utslippskvoter.

Hensynet til miljøet setter absolutte grenser også her hjemme

På de siste 40 år har verden forbrukt mer varer og tjenester enn alle tidligere generasjoner tilsammen. En slik utvikling kan ikke fortsette. En bærekraftig utvikling innebærer at vi økonomisk og økologisk må gi våre etterkommere samme muligheter til å dekke sine behov som vi har hatt til å dekke våre.

Her hjemme øker underskuddene på statsbudsjettene år for år, og landet gjør seg stadig mer avhengig av å forbruke inntektene fra petroleumssektoren. Manglende evne til å håndtere den økonomiske utvikling fører til økende gjeld og reduserte muligheter for neste generasjon. Større verdiskapning er nødvendig for å bære velferden for de mange i dag, rydde opp i miljøsyndene fra i går, og for å øke omstillingen til en ny og renere teknologi i produksjonslivet.

Den økonomiske veksten må skje under hensyn til en bærekraftig utvikling. Utnyttelse av ressursgrunnlaget og menneskelig aktivitet må være i pakt med naturens tålegrense og den langsiktige økologiske balanse. Viktige økonomiske vekstimpulser må derfor komme gjennom bedre ressursnyttelse, kontrollert og redusert materialbruk og utvikling av ny teknologi. Fastsettelse av skjerpede utslippsmål for fremtiden vil kunne bidra til teknologisk utvikling. Forbruksvaner og avfallshåndtering må legges om for å øke gjenbruk og materialgjenvinning.

Staten må sette klare mål og søke disse oppnådd gjennom økonomiske virkemidler overfor produsenter og forbrukere, administrative tiltak og ved direkte reguleringer. Disse forutsetningene gjelder ute såvel som hjemme. Prinsippet om at forurenser skal betale, må i større grad gjennomføres slik at forurensingen får sin pris uttrykt gjennom prisen på varen og avfallshåndteringen. Kildesortering og utvikling av differensierte priser i renovasjonsvesenet må påbys og iverksettes, slik at husholdningene kan påvirke kostnadene ved selv å håndtere avfallet.

Det stimuleres til utbygging av mottaksanlegg for kildesortert **avfall fra husholdningen og bedrifter.**

Høyre vil arbeide for at Norge skal være en aktiv aktør i internasjonalt miljøarbeid. Norge bør bruke sin innflytelse til å initiere forpliktende miljøavtaler bl.a. når det gjelder klimapolitikk, avfallssortering og resirkulering av emballasje. Norge må stå ved sine forpliktelser i de internasjonale miljøavtaler. Hensynet til en kostnadseffektiv miljøpolitikk tilsier at vi må ta markedsbaserte løsninger i bruk, hvor kvoter kan omsettes innenfor en europeisk eller internasjonal avtale.

Den økologiske balansen setter grenser for beskatning av naturlige ressurser. Høyre vil fordele det økologisk forsvarlige uttaket bl.a. gjennom bruk av markedsmekanismer, i form av f.eks. omsettelige kvoter, produksjons- og utslippskvoter og avgifter. Reguleringssystemet må bidra til at ressursene utnyttes så effektivt som mulig. Det offentlige må ikke blande rollen som utsteder av konsesjoner og kontrollør med rollen som næringsdrivende. Avgifter og reguleringer må vurderes løpende, for å vurdere om kostnadene tilsvarer effekten av tiltakene.

Naturvern og friluftsliv er viktige sider ved vår innsats for å sikre et kvalitativt godt liv for våre etterkommere. Forsvarlig gjennomføring av vedtatte planer for nye nasjonalparker og vern av viktige referanseområder er avgjørende for å nå dette mål. Ut fra Norges viktige rolle som energinasjon må vi kunne tillate at nye vannfall utbygges, som del av en strategi for redusert forbruk av fossilt brensel og nedleggelse av atomkraftverk i våre naboland. Også gasskraftproduksjon basert på ilandføring i Norge må kunne vurderes innenfor kravene til en internasjonalt samordnet energi- og klimapolitikk, med sikte på å oppfylle målet om stabilisering av klimagassene.

Vi må utnytte nye muligheter i fiskeri- og havbruk

Vår gamle kystkultur og tradisjoner i fiskeriene har lagt grunnlaget for en moderne og konkurransedyktig fiskeindustri. Fiskerisektoren er idag en viktig bidragsyter til eksport og økt verdiskapning i Norge.

Næringen har lenge vært hemmet av stivbente konsesjons- og omsetningsregler, og den har møtt konkurransehindre for foredlede produkter i andre markeder. Resultatet er bl.a. at videreforedlingen er for svakt utviklet i Norge. Veien til en mer robust fiskerinæring ligger i forenkling av reguleringene, bedre markedstilpassede produkter, og bedre sikkerhet for

adgangen til internasjonale markeder. Statens hovedoppgaver i fiskeriforvaltningen er ressurovervåkning, ressursfordeling og kontroll.

For ikke å overbeskatte bestandene må vi samarbeide over landegrensene om bruken av ressursene. Høyre mener derfor det er viktig at Norge deltar i de internasjonale organer der beslutningene fattes.

BOKS 3

HØYRES HAVBRUKS- OG FISKERIPOLITIKK

Høyres havbruks- og fiskeripolitikk går bl.a. ut på:

- Fangstmengden må fastsettes på grunnlag av vitenskapelige undersøkelser.
 - Markedsrette fiskerinæringen og gjøre den uavhengig av offentlige tilskudd.
 - Fjerne alle spesielle reguleringer for havbruksnæringen, med unntak av dem som er knyttet til miljø- og helsevern.
 - Avvikle de gamle konsesjons- og omsetningsreglene, bl.a. gjennom innføring av et system av omsettelige kvoter.
 - Sikre markedsadgang som kan bidra til økt foredlingsgrad i Norge, til fordel for verdiskapning og sysselsetting her i landet.
 - Omsetning og pris må fastsettes av markedet, mens tillatt fangst bestemmes av kompetente fagmyndigheter.
-

Vi trenger et levedyktig - og mer lønnsomt - landbruk

Høyre vil arbeide for et levedyktig norsk landbruk som sikrer forbrukerne kvalitetsprodukter, og som bl.a. gjennom vern av vårt dyrkede areal sikrer oss norsk matvareberedskap.

Høyre vil forenkle overføringsordningene i landbruket. Den samlede støtten i form av offentlige overføringer og skjermingsstøtte gjennom importvern må bygges ned, slik at maten kan bli billigere for forbrukerne. Dette krever en kritisk gjennomgang av omsetningsleddene, og en reduksjon av kostnads- og avgiftsnivået næringen i dag møter. Endringene må gjennomføres gradvis, og med klare mål.

Høyre vil skape forutsetningene for at bøndene kan hente en større del av sine inntekter i markedet. Høyre vil verne om bondens eiendoms- og disposisjonsrett til jord, skog og utmarksressurser, og om bondens rett til selv å styre sin egen produksjon. Høyre ønsker en mer selvhjulpen og uavhengig bondestand.

Skogbruket er viktig både av hensyn til arbeidsplasser i distriktene, og fordi skog danner grunnlag for jakt, rekreasjons- og reiselivsmuligheter. Skogbruket må opprettholdes som en selvhjulpen overskuddsnæring, med rammevilkår på linje med skogbruket i våre nordiske konkurrentland.

BOKS 4

HØYRES LANDBRUKSPOLITIKK

Høyres landbrukspolitikk vil bl.a.:

- Gi familie- og heltidsjordbruket utviklingsmuligheter, og sikre økonomisk robuste driftsenheter.
- Styrke forutsetningene for mer lønnsom matproduksjon i de ulike deler av landet, og stimulere produksjonen der forutsetningene for lønnsomhet er best.
- Legge om støttesystemet slik at det ikke diskriminerer større driftsenheter, og ikke fremtvinger intensiv drift til skade for miljøet.

- Redusere de selvpålagte begrensningene som ikke er forankret i miljø- eller dyrevernhensyn, men som pålegger norsk jordbruk særlige kostnader og begrenser bondens mulighet til effektiv drift, bl.a. i husdyrholdet.
- Bidra til utvikling av norske høykvalitets eksportprodukter.
- Bygge ned importforbudet, og redusere kostnadene ved matvareproduksjon, ved foredling og i omsetningskjeden, slik at forbrukerprisene faller.
- Videreutvikle reindriften til en støtteuavhengig næring basert på forsvarlig ressursforvaltning.
- Verne om bondens rett til å utvide sitt inntektsgrunnlag gjennom utnyttelse av **utmarksressursene**.
- Offentlige inngrep i eiendomsretten må kompenseres **økonomisk**.
- Det må fortsatt stimuleres til investeringer og økt avvirking i skogbruket. Inntektspolitiske koblinger **til jordbruksavtalen avvises**.
- Sikker og stabil adgang til EF-markedene, og deltagelse i utformingen av EFs skogpolitikk, er viktig for norsk skogbruk.

Vår energipolitikk står overfor nye utfordringer

Rike energiresurser er en av de viktigste årsakene til Norges velstand. Målet for Høyres energipolitikk er å sikre tilstrekkelig energi til å trygge arbeidsplassene og sikre den alminnelige forsyning. I tillegg må energioverskuddet kunne omsettes i et dynamisk marked, med reelle muligheter til eksport av elektrisk kraft. Et åpnere europeisk energimarked kan skape helt nye muligheter i norsk energipolitikk.

Utvikling av bio-energi må likestilles med utvikling av øvrige energikilder.

Våre olje- og gassressurser skal komme hele befolkningen til gode. Petroleumsvirksomheten har styrket viktige deler av norsk industri, men økonomien som helhet er blitt for sterkt avhengig av oljeinntektene. For å sikre et best mulig beslutningsgrunnlag i oljepolitikken er det nødvendig med et bredt og mangfoldig petroleumsmiljø med et sterkt privat innslag, hvor utenlandske og norske selskaper konkurrerer.

Høyre vil utnytte norsk naturgass til innenlands bruk, og legger særlig vekt på de industrielle vekstmuligheter gassen åpner for.

BOKS 5

HØYRES ENERGIPOLITIKK

Høyre vil bl.a. at:

- Energilovens krav om friere konkurranse må fastholdes.
- Det må gis reelle muligheter til eksport av elektrisk kraft.
- Statskraft SF bør omdannes til aksjeselskap, og det bør åpnes for privat kapital.
- For å øke utnyttelsen av energipotensialet i våre vannkraftanlegg, må eldre anlegg moderniseres og tapene i vannveiene reduseres. Satsing på energiøkonomisering og alternative, fornybare energikilder kan bety nye forretningsmuligheter.
- Norsk gass og el-kraft må brukes for å erstatte miljøfarlige energikilder internasjonalt.

- Salg og kjøp av gass må organiseres slik at gassprisen fastsettes gjennom frie, kommersielle forhandlinger mellom kjøper og selger.
- Høyre vil delprivatisere Statoil. Staten skal fortsatt ha majoritetsinteresse i selskapet. Statoil må drives slik at det så langt som mulig kan sammenlignes med andre oljeselskaper.

SKAL VI BEVARE BOSETNINGEN, MÅ VI VÆRE VILLIGE TIL NYTENKING

Distriktene og ressursforvaltningen er bærebjelker i verdiskapningen i Norge. Det dreier seg om fisk og maritim virksomhet knyttet til kysten, jord- og skogbruk, energi og energiforedling over hele landet, og reiseliv knyttet til naturopplevelser og et levende distriktssamfunn. Den viktigste distriktspolitiske utfordring blir å utløse dette potensialet for ny vekst, større verdiskapning og nye arbeidsplasser med generelle, langsiktige stimulerende rammevilkår.

Høyre mener at de viktigste distriktspolitiske tiltakene er utviklingsfremmende investeringer i kunnskap som øker kompetansen og i kommunikasjoner som gir lettere adgang til markedene. Det er nødvendig å fremme regional fremfor lokal tenking i offentlig forvaltning og privat næringsliv, og i befolkningen generelt.

Høyre vil vri distriktspolitikken bort fra selektive tiltak der politikere eller byråkratier plukker ut enkeltbedrifter, og over mot generelle forbedringer i rammevilkårene, rettet mot både bedrifter og enkeltpersoner. Virkemiddelapparatet skal være lønnsomhetsorientert og profesjonelt administrert. Det skal ikke være politisk dominerte tiltaksstyrer.

Høyre vil stimulere til at personer med høy kompetanse velger å bosette seg i distriktene. Et slikt tiltak er utviklingen av robuste regionale sentra med tilbud som virker attraktive, også for familier der begge voksne er i arbeid. Trivselen utenfor arbeidstiden er en viktig faktor når en familie velger bosted. Større regionale sentra vil være mer motstandsdyktige mot kortsiktige svingninger i næringslivet i området.

Høyre ønsker å utvikle en mer robust bosetting i alle regioner. Innen den offentlige innsatsen, vil den nye Statens Nærings- og Distriktsbank (SND) for viktige deler av sin virksomhet ha et nasjonalt nedslagsfelt. Dette er et av flere generelle tiltak for å hjelpe små og mellomstore bedrifter frem. Høyre mener at de tradisjonelle distriktspolitiske tiltakene forbeholdes tiltakssonen og de mest næringssvake områdene i de tre nordligste fylkene. Markedspotensialet i Nordvest-Russland må utvikles etterhvert som forholdene normaliseres.

Høyre mener at livskraftige og godt fungerende byer er en fordel for landet som helhet. Byene er tyngde-punkter i regionene, og ankerfester for kunnskaps-miljøer og investeringskapital.

Våre største byer gir store muligheter for innbyggerne i byene og nærområdene, men har samtidig forpliktelser overfor en rekke viktige nasjonale institusjoner. Sammensetningen av befolkningen og konsentrasjonen av sosiale problemer skaper sentrale utfordringer for bypolitikken. Men storbyene har også et større innslag av kriminalitet og narkotikaproblemer enn landet forøvrig. For å møte disse utfordringene bør storbyene få beholde en større del av sine inntekter og ressurser, og man bør dessuten beholde en egen storbyfaktor i fordelingsnøkkelen for rammetilskuddet.

En av de største utfordringene vi står overfor, er å utløse byregionenes potensial for ny vekst og nye arbeidsplasser uten å forårsake ny sentralisering. Derfor må bypolitisk og distriktpolitisk strategi behandles under ett. Landet som helhet blir ikke rikere av at man flytter arbeidsplasser uten at verdiskapningen øker.

Reiselivet er blant de raskest voksende næringer i verden og gir betydelig bidrag til sysselsettingen i Norge, særlig i distriktene. Høyre vil at markedsføringen av Norge i utlandet skal styrkes.

VI BINDES SAMMEN PÅ EN HELT ANNEN MÅTE ENN FØR

Lange avstander, høyt kostnadsnivå, kapasitetsproblemer på viktige strekninger og en lav investeringsandel i forhold til drift og subsidier har gitt Norge noen av Europas høyeste transportkostnader. Dette rammer både private og bedriftene.

Effektiv transport blir stadig viktigere for næringslivet. Høye kostnader generelt og krav om presis levering krever mer av dagens transportnett. Samtidig stilles viktige miljøkrav.

Høyre vil ha bedre kommunikasjoner for å skape større og bedre fungerende regionale arbeidsmarkeder, og redusere transport- og kommunikasjonskostnadene i næringslivet. Det er bedre å bygge ut kommunikasjoner som sikrer alle regioner god adgang til markedene enn varig å subsidiere bedrifter med avstandsulemper.

Høyre vil at utbyggingen av kommunikasjoner skal løse transportbehovet for hele transportstrekninger, og at de forskjellige transportformer knyttes bedre sammen. Derfor bør en større andel av investeringene gå til viktige transportkorridorer og knutepunkter. Sterkt trafikkerte strekninger med kapasitetsproblemer (flaskehalser) prioriteres høyt.

Høyre vil prioritere prosjekter som i sin region eller nasjonalt gir god samfunnsmessig lønnsomhet. Investeringene må vedtas på et klart faglig grunnlag, og på en måte som skaper trygghet for prioriteringen mellom forskjellige prosjekter. Lønnsomme investeringer må ikke bindes til andre, ulønnsomme prosjekter.

Moderne teknologi gjør at man ikke er like bundet til felles arbeidsplass som tidligere. Bedre og billigere telekommunikasjoner kan derfor styrke sysselsettingen.

Jernbanen har miljømessige og trafikkmessige fortrinn som taler for sterkere satsing på dette transportmidelet. Høyre vil prioritere utbygging på de strekninger som gir størst lønnsomhet og best miljøeffekt. Særlig vil Høyre satse på opprustning av banenettet mot kontinentet for å sikre en rask **og miljøvennlig transport til det øvrige Europa.**

Kystfarten er en transportform med lange tradisjoner i Norge. Høyre vil arbeide for større sikkerhet for skipsfarten på norskekysten, bl.a. ved etablering av sikrere seilingsleder og utbygging av overvåkningssentraler. Det norske maritime miljø er blant verdens ledende på sitt felt, og må ha rammevilkår som gjør det konkurransedyktig i forhold til virksomheter i

andre land. Det er viktig å fortsatt rekruttere norsk arbeidskraft. Norsk Internasjonalt Skipsregister (NIS) har dokumentert sin berettigelse. Flåtens størrelse og ringvirkningene til det norske samfunn tilsier at Høyre vil arbeide for at registerets internasjonale konkurransedyktighet opprettholdes.

Personbilen spiller en viktig rolle i familie- og arbeidsliv i Norge. Høyre vil at avgiftssystemet skal stimulere overgang til biler med lavt drivstofforbruk. En omlegging fra verdi- til vektavgifter vil også være til fordel for biler med ønsket sikkerhetsutstyr. Høyre vil opprettholde avgifter på bensin også ut fra miljøpolitiske mål. Høyre vil vurdere nivået på bensinavgiftene i forhold til miljøeffekten og det samlede bilavgiftsnivå i våre naboland.

Trafikkulykker krever mange liv og store kostnader hvert år. Sikrere biler og et veinett som skiller myke og harde trafikanter, har gradvis bedret situasjonen. Fortsatt er det nødvendig å bygge ut/forbedre veinettet for å redusere ulykkene. Men nøkkelen til ytterligere forbedring ligger også hos den enkelte trafikant. Høyre vil styrke trafikksikkerheten gjennom bedre opplæring, og trafikksikringstiltak på belastede veistrekninger, men også kontroll og strenge reaksjoner mot **uaktsom eller uvettig opptreden i trafikken.**

Høyre vil at Postverket, Televerket og NSB omdannes til statlige aksjeselskaper, for at disse selskapene skal bli økonomisk mer selvstendige i forhold til myndighetene. Det sentrale for disse selskapene må være kvalitets-, service- og kundeorientering, samt lønnsomhet.

Organiseringen av samferdselssektoren gjennomgås med sikte på klarere ansvar for hovedtransportårene, bedre sammenknytning av transportformene og mer effektiv gjennomføring av nødvendig utbygging. Det bør konkret vurderes å erstatte dagens 19 veikontorer med større veiregioner.

BOKS 6

HØYRES SAMFERDSELSPOLITIKK

Høyre vil bl.a.:

- Konsentrere utbygging av kollektivtransporten om de områder som gir størst samfunnsmessig og miljømessig effekt.

- Styrke transportlinjene til kontinentet.
 - Bare godta bompengavgiftsfinansiering av veiutbygging der lokalsamfunnet selv ønsker en slik finansiering, og fjerne bommene straks prosjektet er nedbetalt.
 - Organisere statlige kommunikasjonsbedrifter som aksjeselskaper. Hele virksomheten eller deler av den kan selges til private, og det kan tillates større konkurranse enn i dag. Norske lufthavner kan organiseres som aksjeselskaper, med privat, kommunalt og fylkeskommunalt medeierskap.
-

VI TRENGER ET SYSTEMSKIFTE I OFFENTLIG SEKTOR

Offentlig sektor er til for brukerne

Høyre vil ha en offentlig sektor som er organisert ut fra hensynet til brukerne. Det er våre behov - som pasienter ved sykehusene, som elever ved skolene, som mottagere av hjembaserte tjenester, osv. - som er utgangspunktet for virksomheten i offentlig sektor. Det viktigste hensynet er at vi faktisk får disse tilbudene.

Høyre vil organisere offentlig virksomhet slik at beslutningene fattes så nær den de angår som mulig. Flere beslutninger må også overlates til familien og individet selv.

Økt valgfrihet mellom tilbud styrker brukernes innflytelse. Høyre vil derfor finansiere flere offentlige tilbud etter prinsippet om at pengene følger brukeren - enten ved kontanttilskudd til brukeren, eller ved at offentlige virksomheter får sine budsjetter fastsatt etter hvor mange som benytter seg av deres tilbud. Skal dette systemet fungere, må folk ha frihet til å velge tilbud uavhengig av geografiske inndelinger og uavhengig av om tilbudet er offentlig eller privat.

Høyre vil organisere tjenesteytende, brukerrettede driftsenheter og virksomheter - skoler, sykehus, aldershjem, sykehjem, barnehager o.l. - som mest mulig uavhengige enheter. Disse kan drives som individuelle selskaper, eller med flere samlet i et fellesselskap. Hva som er mest praktisk, vil variere med virksomhetens art, og fra sted til sted. De politisk ansvarlige må utforme finansieringssystemet for å sikre brukernes interesser, samt treffe mer helhetlige beslutninger om opprettelse eller nedleggelse av virksomheter.

En bedre offentlig sektor krever vilje til endring

Høyre vil ved lov skille ut egnede deler av offentlig tjenesteproduksjon i egne selskaper, der regnskapssystemene synliggjør alle former for krysssubsidiering og skjulte kostnader. Høyre vil også kreve at man på slike tjenesteproduserende områder alltid skal gjennomføre anbudsrunder.

Privat og offentlig virksomhet må sidestilles i forhold til skatter og avgifter, herunder merverdiavgift. Konkurransen mellom private firmaer og offentlige, fristilte enheter må skje på like vilkår. Offentlige, fristilte enheter får dermed større armslag, og det ryddes opp i skjulte subsidier og konkurransefortrinn.

Kommunene skal ikke risikere fellesskapets økonomiske ressurser ved å finansiere eller garantere for privat næringsdrift. Kommuner og fylker skal heller ikke direkte eller indirekte subsidiere arbeidskraft i private bedrifter som etableres eller drives i kommunen i konkurranse med virksomhet i andre kommuner.

Staten må selv vise måtehold i egen husholdning, slik at sløsing av offentlige midler kan unngås. Det statlige byråkratiet må forenkles, bl.a. ved at antallet og omfanget av direktorater vurderes på nytt på fritt grunnlag.

Vi vil se på arbeids- og inntektsfordelingen på nytt

Høyre vil at kommunene skal bli mindre avhengige av overføringer fra staten, og basere seg mer på egne skatteinntekter. Statlige overføringer bør skje etter mer objektive kriterier, som befolkning, befolkningssammensetning m.v. Høyre mener det er i ferd med å oppstå et misforhold mellom summen av de rettigheter og pålegg som stadfestes gjennom sentralt vedtatt lovgivning, og de økonomiske muligheter lokale myndigheter har til å følge dette opp. Høyre vil tillate større variasjon mellom kommunene både når det gjelder utbyggingen av tjenestetilbudene og prioriteringen mellom sektorene.

Utviklingen av kommunegrensene bør skje naturlig ut fra lokale hensyn, kommunenes inntektsgrunnlag og naturlige samarbeidsforhold knyttet til transport, bosetning m.v.

Statens største utfordring ligger nå i å føre en økonomisk politikk som over tid gir privat sektor råderett over en større del av verdiskapningen, og som skaper en annen arbeidsdeling mellom offentlig og privat virksomhet.

Høyre bygger på et sterkt lokalt selvstyre. De lokale folkevalgte representanter må ha større frihet enn i dag til å foreta økonomiske og politiske prioriteringer i tråd med lokale ønsker. Derfor må særlovgivningen og øremerkingen i statlige overføringer bygges ned.

Staten må likevel kunne sette rammer for kommunal virksomhet. Disse må gis som klare, nasjonale rammer for all kommunal virksomhet, og må ikke bære preg av statlig detaljstyring eller inngrep i avgjørelser som bør fattes lokalt.

Både statlig og lokal styring skal ivareta helhetshensyn på bekostning av særinteresser. Derfor vil Høyre redusere parts-

og profesjonsinteressenes deltagelse i offentlige styrer, råd og utvalg. Politikerne og de politiske partiene må sikres arbeidsvilkår som gjør dem i stand til å være motvekt mot sterke organisasjoner og institusjoner som forsøker å påvirke den politiske prosessen.

Politisk styring av offentlig sektor er ikke alene noen garanti mot vilkårlig behandling. Innbyggerne må oppleve at offentlig virksomhet er forutsigbar, og at like saker behandles likt. Det må finnes politisk uavhengige organer som ivaretar rettssikkerhet og klageadgang.

De offentlig ansatte bør ha en stor grad av frihet i utøvelsen av sitt arbeid. Imidlertid må bedriftsemokratiet i offentlig sektor som arbeidsplass ikke blandes med valget av representanter til politisk bestemmende organer. Høyre ønsker derfor endringer i dagens Kommune lov, for å sette klarere grenser mellom ansattes medinnflytelse på arbeidsplassen og den myndighet som bare skal tilligge folkevalgte representanter.

Målet med systemreformene i offentlig sektor er større brukerstyring og en enklere, og mer effektiv administrasjon. Økt konkurranse mellom mer fristilte institusjoner vil få konsekvenser for hvordan vi organiserer offentlig administrasjon, og for arbeidsdelingen mellom staten, den statlige regionalforvaltningen, fylkeskommunene og kommunene. Høyre vil at omleggingene som skisseres i dette programmet skal resultere i en gjennomgang av denne arbeidsdelingen og organisasjonen, med sikte på en bred forvaltningsreform.

2: ANSVAR, TRYGGHET OG VALGFRIHET

De nærmeste nettverkene er de viktigste

Høyre ønsker en sterk privat sfære, vi ønsker frihet under ansvar, vi ønsker at barn skal ha en trygg hverdag, vi ønsker valgfrihet og mangfold. Det betyr at vi på mange områder må organisere samfunnet annerledes enn idag.

Personlige bånd mellom mennesker og familier er de viktigste nettverk vi har. Det er her vi finner mye av den reelle velferd, målt i livsstandard, glede og tilhørighet. Dette er det vi vil kalle den "lille verden".

"Den lille verden" består av de frivillige fellesskap - familie, venner, kolleger og nærmiljøet - hvor vi selv føler vi hører til. Den skiller seg fra det organiserte samfunnet - "den store verden" - som preges av formelle organisasjonsformer, profesjonelle samarbeidsmønstre, lover og regler.

I "den lille verden" finner vi vår forankring og de nære bånd mellom mennesker - mennesker som har omsorg og følelser for hverandre.

"Den lille verden" representerer etiske ankerfester, og gir grunnlag for videreføring av kulturarv og slektsfølelse. De verdimønstrene som preger den, vil følge oss i vår oppvekst og vårt voksne liv. En "stor verden" i rask forandring, har øket behovet for stabilitet og styrke i "den lille verden".

Demokrati betyr bl.a. rett til å ta beslutninger selv, og forutsetter respekt og toleranse overfor andres valg. Ikke alt er politikk. Samfunnet er ikke identisk med staten. Grensene for "den lille verdens" sfære er blitt stadig snevrere. Det offentliges rett til inngrep er stadig utvidet. Det offentlige og politikerne skal ikke engasjere seg i alle valg og avgjørelser. Høyre vil beskytte "den lille verdens" rett til selv å foreta valg og verdivurderinger.

Vi kan ikke beslutte at livet skal bli lykkeligere for noen. Men vi kan tilføre mennesker kunnskap, gi pengehjelp, gi ansvar og lette presset på mange områder. Vi kan la den enkeltes valg få konsekvenser for måten offentlige tilbud blir organisert på. Vi kan slippe til flere og ulike - offentlige og private - tilbud. Med valgene følger personlig ansvar. Med personlig ansvar følger sterkere etisk bevissthet.

Det offentlige tilbudet skal være et sikkerhetsnett ved sykdom, uførhet, arbeidsledighet, omsorgssvikt o.l. Hjelp til

den enkelte bør i størst mulig grad gis som hjelp til selvhjelp. Det offentlige må kunne knytte krav til hjelpen.

ØKT VALGFRIHET TIL FAMILIENE

Familien er vårt viktigste fellesskap, og Høyre vil føre en politikk som fremmer stabilitet og trygghet i samlivet med andre - menneskelig, moralsk, sosialt og økonomisk. Her utvikler den enkelte sine viktigste egenskaper i kjærlighet, omsorg og ansvar.

Mange familier opplever press av forskjellig slag. Usikker økonomi og truende arbeidsledighet skaper utrygghet. Mangel på tid preger dagens unge familier, spesielt dem som har omsorgsansvar.

Høyre mener at ekteskapet gir den tryggeste basis for samliv i en familie, og at det er en viktig verdibærende institusjon som fremmer stabilitet i samfunnet. For enkelte vil det likevel være slik at ekteskapet ikke er mulig eller gir en riktig ramme om familielivet. Ved andre samlivsformer bør partene føle et ansvar for å inngå avtaler som verner dem og eventuelle barn ved samlivsbrudd eller død. Lovverket må likevel gi grunnleggende trygghet for alle parter.

Dagens arbeidsdeling gjør offentlig medvirkning nødvendig for å løse oppgaver som familiene tidligere løste selv. Slik medvirkning må bidra til økt valgfrihet. Høyre vil føre valgene tilbake til den enkelte og familien, og styrke mangfoldet i omsorgen.

Også i familiene skjer det overgrep mot de svake, og ofte er skadene uopprettelige. Enhver må ha krav på at samfunnets beskytter en mot krenkelse av grunnleggende rettigheter. Høyre vil derfor ha et godt og effektivt barnevern, og hjelpe- og avlastningstiltak for familier med tunge omsorgsoppgaver.

Barn har behov for å utvikles også i kontakt med andre voksne enn foreldrene. Kontakt og bånd på tvers av generasjonene er viktig for å utvikle ansvarsfølelse, omsorg og menneskelighet. Høyre vil ha bo- og bymiljøer som åpner for et slikt naturlig samkvem mellom ulike aldersgrupper.

Vi ønsker større valgfrihet og makt tilbake til familien

Høyre vil at individer og familier må få beholde en større del av egne ressurser, slik at de selv kan løse sine grunnleggende behov.

Høyre ønsker fortsatt utbygging av barnehager, slik at en kan nå det målet at alle som ønsker det skal få tilbud om plass. Men for å sikre valgfriheten vil Høyre endre den offentlige finansieringen av barneomsorg, slik at hovedvekten legges på

en kontantstøtte som utbetales etter de samme prinsipper som dagens barnetrygd, fra svangerskapspermisjonen utløper til skolestart. Høyre ønsker barnetrygden opprettholdt i tillegg til kontantstøtteordningen, og avviser behovsprøving og skattlegging av slike ytelser til barna.

Det ligger tre ønsker bak Høyres forslag om en systemreform for finansieringen av tilsynet med barn:

- Å øke familienes valgfrihet til å finne den omsorgsformen som passer dem best.
- Å finne løsninger som øker det samlede tilbudet til barna.
- Å bidra til at flere barn får et pedagogisk tilbud i de siste årene før skolestart.

Høyre legger stor vekt på at det særlig i de første barneårene skal være større fleksibilitet og større reell valgfrihet for familiene, og at de selv kan sette sammen et samlet tilbud som passer livssituasjonen. Det kan gi både mor og far anledning til å tilbringe mer tid sammen med barna. Bare familien selv kjenner tidspresset og alle dagens gjøremål. Offentlige overføringer gitt i form av kontantstøtte kan bidra til at omsorgstilbudene blir mer varierte, og utviklet i samsvar med barnas behov og foreldrenes ønsker.

Dagens finansiering av kommunale tilskudd til barnehager går særlig til barn i en vanskelig sosial situasjon og til å sikre lavere satser for familier med lav inntekt. Denne delen av rammetilskuddet til kommunene beholdes uendret.

Hovedansvaret for barneoppdragelse skal ligge i familien. De siste årene før skolestart kan likevel de aller fleste barn ha glede og stimulans av mer organiserte pedagogiske tilbud noen timer daglig, også når skolealderen blir senket til 6 år. Derfor vil Høyre gi en særskilt stimulans til dette ved at noe av støtten for de eldste barna overføres, som et driftstilskudd pr. barn, direkte til den private eller offentlige institusjonen som gir barnet det pedagogiske tilbudet. Kontantstøtten til barn i alderen 3-6 år settes derfor noe lavere enn for de yngste barna. Foreldrene skal ha rett til å få en plan over innholdet i barnehagen, og mulighet til å påvirke den.

Reformen kan settes ut i livet så snart forutsetningen om skolestart for 6-åringer er oppfylt, og bygger på at 1 års svangerskapspermisjon er vedtatt. Reformen må gjennomføres som en full systemomlegging. Noen av de minste barna har i dag en

større statsstøtte indirekte gjennom driftsstøtten til barnehager enn de vil få utbetalt direkte i kontantstøtte. Høyre vil at disse barna skal få beholde sitt høyere støttebeløp inntil de er blitt 3 år gamle. Med en slik tilpasning vil ingen familier tape økonomisk på reformen, samtidig som vel 250.000 barn vil komme bedre ut. Høyre vil prioritere de bevilgninger som er nødvendige for å oppfylle dette målet.

BOKS 7

HØYRES VALGFRIHETSREFORM I KORTE TREKK:

- Den nye ordningen bygger på vedtak om 1 års svangerskapspermisjon, og forutsetter skolestart ved 6 års alder.
- Kontantstøtteordningen finansieres dels gjennom å legge inn det statlige direkte tilskuddet til barnehager, skattefradraget for utgifter til pass og stell av barn, og noen mindre poster.
- Det legges 1,5-2 mrd. kroner inn i tillegg til ordningene som finansierer kontantstøtten.
- Kontantstøtten kan dermed bli så stor at nesten alle barnefamilier vil få like mye eller mer i direkte kontantstøtte enn de i dag får indirekte gjennom subsidiet av dem som har fått barnehageplass.
- Ordningen utformes slik at ingen familier som i dag har et tilbud, skal måtte betale mer enn de får i kontantstøtte for å beholde det.
- For barn i alderen 1-2 år vil summen av barnetrygd, forsørgerfradrag og kontantstøtte kunne utgjøre anslagsvis 38.000 kr. Av dette vil 22.000 kr. være ren kontantstøtte.
- For barn i alderen 3-5 år vil summen av barnetrygd, forsørgerfradrag, kontantstøtte og statstilskudd til barnehageplass være anslagsvis 36.000 kr. Av dette vil 17.000 kr. være kontantstøtte, og 7.000 kr. være direkte støtte til barnehageplassen.

Tall i kr. (Eks. 1993:) 1-2 år 3-5 år

Barnetrygd	14.584	10.212
Forsørgerfradrag	1.820	1.820
Kontantstøtte	22.000	17.000
Direkte støtte til pedagogisk tilbud		7.000

Ca.	38.000	36.000

- Det opprettholdes en direkte statlig finansiering av et pedagogisk tilbud til barn i alderen 3-6 år. Dette vil finansiere et 3-4 timers tilbud daglig.
- Kontantstøtten utbetales som barnetrygden, og ingen slike ytelser skal behøvsprøves.
- Barnetrygden beholdes som i dag.
- Forsørgerfradraget beholdes som i dag.
- Den delen av rammetilskuddet til kommunene som finansierer kommunale barnehageordninger beholdes som i dag.

Vi vil gi begge kjønn like muligheter

På mange områder ligger Norge langt fremme når det gjelder likestilling mellom kvinner og menn. Kvinneandelen i den aktive arbeidsstyrken og innenfor høyere utdanning øker, samtidig som kvinners representasjon i politikk, styrer og utvalg har vist klar fremgang. Høyre vil aktivt arbeide for at likestillingslovens mål oppfylles.

Selv om den formelle likestilling har kommet langt, begrenses kvinnes reelle likestilling av at de fortsatt har hovedansvar for omsorgsarbeid knyttet til barn og eldre. Det er viktig å arbeide for at menn tar en større del av dette ansvaret. Høyre vil styrke småbarnsforeldres mulighet til å kombinere arbeid og familieliv.

For å sikre likelønn vil Høyre lovfeste at det påhviler arbeidsgiver plikt til å påvise at lønnsulikhetene ikke skyldes kjønnsforskjeller.

Noen familier har valgt en arbeidsfordeling hvor den ene part har vært hjemmearbeidende i store deler av livet. Høyre ønsker at det ved skilsmisse etter langvarig ekteskap også må være mulig for partene eller kompetent myndighet å fastsette deling av pensjonsrettigheter i Folketrygden mellom ektefellene.

Høyre mener at fedre må ha rett, men ikke plikt, til å ta ut en del av svangerskapspermisjonen.

Høyre åpner for fleksibelt uttak av fødselspermisjon som gjør at permisjonen kan fordeles over de første årene.

VI MÅ FORANDRE FOR Å BEVARE VÅRT FELLES SIKKERHETSNETT

Velferd består i vår samlede evne til å ta vare på hverandre. Velferdssamfunnet er resultatet av all den medmenneskelighet vi viser og den omsorg vi gir hverandre uten å være lønnet for det. Velferdsstaten består av alle de titusener av nordmenn som i lønnet arbeid yter omsorgstjenester for andre.

Velferd er hverken bare offentlig eller bare privat. Den offentlige innsatsen skal skape basis for trygghet - og stille opp der det ikke finnes andre. Høyre vil verne om kjernen i det offentlige helse-, skole- og omsorgstilbudet.

På mange områder hverken makter eller bør velferdsstaten løse problemene, den strekker ikke til, selv om bevilgningene er aldri så store. Penger kan ikke avskaffe ensomhet og avmaktsfølelse. Høyre vil derfor søke nye løsninger, der hver enkelt av oss får større ansvar for vår egen og våre nærmestes velferd. Dette forutsetter at den enkelte og familien får beholde mer av sine inntekter.

Høyre mener at hensynet til kommende generasjoner, forutsigbarhet og langsiktig økonomisk stabilitet tilsier at folketrygdsystemet reformeres. En slik reform må i betydelig større grad legge opp til at tilleggspensjoner spares i private og kollektive pensjonsordninger, samtidig som skattetrykket reduseres. Reformen skal ikke gripe inn i allerede opptjente pensjonsrettigheter. En reform basert på disse prinsippene må utredes, og behandles, i løpet av perioden.

Høyre vil at privat pensjonssparing skal være lønnsom, og at det ikke skal betales formueskatt av allerede oppsparte midler. Det offentlige må ikke gripe inn med endringer i avtaler og vilkår for private pensjonsforsikringer med tilbakevirkende kraft. Høyre vil avvise samordning av private pensjonsordninger og folketrygden.

Folketrygdens ytelser til folk i yrkesaktiv alder må gjennomgå for å spare samfunnet og næringslivet for utgifter. Høyre vil redusere kostnadene ved sykkelønnsordningen, og vil gjennomføre endringer i attføringsapparatet for å redusere behovet for uføretrygding.

VI MÅ FORANDRE HELSEVESENET FOR Å GI ET BEDRE TILBUD

Den viktigste utfordringen innen helse er det forebyggende helsearbeidet. Høyre vil derfor oppprioritere det forebyggende arbeidet, slik at presset på helsevesenets behandlingsdel blir mindre. Den enkelte må selv være hovedansvarlig for det forebyggende arbeidet, og det offentlige ansvaret må ligge så nær brukeren som mulig: I helsetjenesten i kommunene.

Høyre ønsker et helsevesen som gir pasienten større innflytelse. Dermed får primærhelsetjenesten en viktigere rolle. Også etterbehandling og rehabilitering, hjemme og på institusjon, vil bli viktigere.

Høyre vil avskaffe de geografiske grensene i helsevesenet. Pasientens behov for riktig og rask behandling skal komme i første rekke. Tilliten mellom pasient og lege er viktig. Derfor vil Høyre utvikle et system der pasientene selv skal kunne velge sin lege. Pasienten må så selv, i samråd med legen, velge hvilket behandlingstilbud han eller hun vil bruke. Økonomistyringen ivaretas ved at legen disponerer en økonomisk ramme, bevilget av myndighetene, for å etterspørre behandling. Fylkesgrenser og administrative grenser i tjenesteproduksjonen må underordnes hensynet til å hjelpe flest mulig for de pengene som står til rådighet. Institusjonene må stå friere til å "konkurrere" om å få pasienter og leger til å velge deres behandlingstilbud.

For å gjøre dette til virkelighet, må pengene i helsevesenet følge pasientene, med unntak for en nødvendig basisbevilgning for institusjonene, for å dekke bl.a. akuttmedisin, nasjonale oppgaver, forskning og beredskap. Pasientenes behov for hjelp skal styre utviklingen av helsevesenet. Ikke minst av hensyn til høyt spesialiserte sykehustjenester er det nødvendig med en nasjonal strategi. Høyre vil derfor at det skal vedtas en nasjonal sykehusplan.

Høyre vil legge pasientkontrakter til grunn i dette systemet. I slike kontrakter skal alle pasienter så tidlig som mulig i behandlingen få et bindende tilsagn om når og hvor de kan få behandling, og full oversikt over sine rettigheter som pasient. Ventelistegarantien, som for visse slags sykdommer sikrer behandling innen seks måneder, skal oppfylles.

Behovet for helsetjenester øker. Høyre vil at de som vil bruke penger på egen helse, fritt skal ha mulighet til det. Samtidig tilsier presset på ressursene at det for mange typer hjelp vil være nødvendig med hel eller delvis egenfinansiering. Også innsparte trygdeytelser må kunne brukes for å finansiere behandling.

Alle krefter må trekkes med for å møte utfordringene i helsevesenet. Det gjelder både etablering av private tilbud, og bruk av offentlig utstyr utover normal utnyttelse og arbeidstid. Det må bygges opp fleksible behandlingstilbud, der profesjongrenser og eierforholdet til en institusjon ikke hindrer fornuftig ressursbruk.

Høyre vil øke kapasiteten for utdanning av helsepersonell i årene fremover. Høyre motsetter seg et beordringssystem for leger, og mener at pasienter som behandles av leger og fysioterapeuter uten driftsavtale med kommunen, skal få refusjon fra folketrygden.

Økt satsing på forebyggende arbeid er den beste investering i kampen mot rusproblemene. Samarbeidet mellom staten, fylkene, kommunene og frivillige organisasjoner må styrkes. Tilbudene innen alkoholstomsorgen, og overfor narkotikamisbrukere, må videreutvikles.

Skjerpet kontroll av at skjenkebestemmelsene overholdes og at salg av alkoholholdige drikkevarer til mindreårige ikke forekommer. Overtredelser straffes hardt. Det må satses på alkoholfrie ungdomsteder.

BOKS 8

HØYRES HELSEPOLITIKK

Høyre vil organisere helsevesenet med utgangspunkt i deg som pasient:

- * Du skal ha rett til å velge din egen lege.
- * Du skal ha rett til konsultasjon straks når du er syk.
- * Du skal ha rett til å vite når og hvor du kan få behandling, og hva den innebærer.
- * Du skal ha rett til behandling for alvorlige lidelser innen seks måneder.
- * Du skal også ha rett til behandling for disse lidelsene i et annet fylke enn ditt hjemfylke.
- * Du skal ha rett til å bruke egne penger på egen helse.

* Du skal ha rett til å få alle opplysninger om klageadgang, og å få klager behandlet av en uavhengig faglig instans.

VI SKAL SIKRE ALLE EN TRYGG OG VERDIG ALDERDOM

Høyre vil med sin eldrepolitikk verne om og videreutvikle de verdier som har formet vårt samfunn. Den enkelte generasjon har ansvar for å overlate til sine etterkommere en åndelig og kulturell arv fra tidligere generasjoners erfaringer og innsats. Denne erfaringskjeden mellom generasjoner er en livsnerve i samfunnet.

Ikke alle eldre har de samme behov, ønsker og interesser selv om de har passert en felles aldersgrense. Ikke alle behøver offentlig hjelp til omsorg. Høyre mener at de som har behov for slik hjelp, i samarbeid med lege eller annet kvalifisert helsepersonell, må få størst mulig innflytelse på valget av omsorgstilbud.

Det er viktig at den omsorgssøkende har valgfrihet mellom boformer. Som et prinsipp må eldre som ønsker det kunne få bo i sine hjem lengst mulig. Det er til hjemmet de føler tilhørighet, og derfor må tjenestetilbudet organiseres deretter.

Det vil være et voksende behov for institusjonsplasser. En større del av de nye plassene må innrettes som mer utradisjonelle institusjoner. Et formål med dette er å gi den enkelte eldre selv større valgfrihet i valg av tjenester og boforhold. Økt valgfrihet forutsetter endringer i finansieringssystemet, slik at pengene mest mulig følger brukeren. Det bør utvikles egne omsorgstilbud for aldersdemente.

Høyre ønsker en eldrepolitikk som bygger på samarbeid mellom kommunen, private og eldre selv. Hovedansvaret for å tilrettelegge et samlet tilbud til eldre skal ligge i kommunen, men utførelsen av tjenestene kan godt skje i samarbeid med private. Kommunene må stå mest mulig fritt til å utforme og utbygge tilbudet i forhold til lokale behov, men det bør være en enhetlig administrasjon av hjemmehjelp, hjemmesykepleie og alders-/sykehjem. Høyre vil med en mindre endring i vergemålsloven åpne adgang for eldre til å få oppnevnt hjelpeverge om de ønsker det.

Høyre vil sikre eldre en trygg økonomi. En stabil økonomisk vekst, lav prisstigning og høy sysselsetting vil bidra til dette. I pensjonsoppgjørene vil Høyre opprettholde systemet med drøftelser mellom staten og pensjonistenes organisasjoner, men innenfor en slik ramme sikre at minstepensjonen øker omlag i takt med den generelle lønnsutviklingen.

Høyre vil overveie en ordning med frivillig deltidspensjon fra fylte 62 år, men vil ikke redusere den generelle pensjonsalder. En slik deltidspensjonsordning kan måtte føre til lavere utbetaling de første årene for dem som ønsker den. Høyre vil i løpet av perioden utrede en slik ordning, som ikke skal øke de samlede utbetalingene fra folketrygden.

Høyre vil målrette støtten til eldre mot dem som trenger det mest. Det betyr i praksis de eldste eldre, syke eldre og de eldre med dårligst økonomi. Det må tas hensyn til Eldres livssituasjon og de spesielle behov eldre kan ha. Samboende pensjonister må ikke favoriseres i forhold til ektepar med hensyn til pensjons- og trygderettigheter.

Eldre med normale inntekts- og formuesforhold vil måtte møte de samme krav om ansvar for seg selv, og vil på flere områder måtte møte de samme krav om betaling for ytelser, som andre innbyggere.

Den eldre generasjon representerer en stor sum av kunnskaper og erfaringer. De må kunne delta i offentlige organer uavhengig av alder, og deres representasjon der bør styrkes.

BOKS 9

HØYRES ELDREPOLITIKK

Høyres eldrepolitikk:

- * Du skal ha krav på forutsigbar og ryddig behandling fra det offentlige.
- * Opparbeidede rettigheter i Folketrygden skal ikke svekkes.
- * Det skal lønne seg å spare til din egen alderdom. Endringer i avtaler og vilkår for private pensjonsforsikringer skal ikke kunne gis tilbakevirkende kraft.
- * Boligen skal vernes mot økt skatt, og skatten på oppspart formue skal fjernes.
- * Eldre skal få bo hjemme så lenge de ønsker og makter det, når det er medisinsk og faglig forsvarlig.

- * Eldre skal få større rett til å velge hvilke institusjoner og tjenestetilbud - offentlige og private - de vil bruke.

 - * Eldre skal ha grundig informasjon om de rettigheter de har som pensjonister i folketrygdsystemet, og om rettighetene når det gjelder kommunens tjenestetilbud.
-

Frivillige organisasjoner mobiliserer nye ressurser.

"Den tredje sektor" er et fellesuttrykk for all ikke-kommersiell virksomhet som pågår utenfor hjem og arbeidsliv. Det er ideelle organisasjoner, klubber, idrettslag og andre foreninger.

Innsatsen måles ikke i noe nasjonalregnskap. Inn-sparingene på sosialbudsjettet kommer ikke frem. Den personlige glede og selvrealisering registreres aldri.

Men den tredje sektor er noe av det fineste og viktigste nettverk i samfunnet. Den utgjør et viktig supplement til familie, arbeidsplass og det offentlige. For barna er frivillige organisasjoner et svært viktig nettverk nær hjemmet, og mange barn og unge lærer å vise ansvar og toleranse nettopp gjennom deltagelse i frivillig arbeid. Det gir mulighet til vennskap og kontakt. Folk er til nytte for hverandre eller for andre. De løser oppgaver som enten ville forblitt uløst, eller som det offentlige måtte tatt seg av. Høyre verdsetter det engasjement og ansvar slike frivillige organisasjoner skaper.

Den tredje sektor finansieres i dag dels ved stor egensinnsats, dels ved medlemskontingent, bidrag, reklamesalg, inntektsskapende arbeid og tilskudd fra stat og kommune. Det er prinsipielt viktig at organisasjonene opprettholder en stor egeninnsats og selv skaffer størsteparten av sine midler. Høyre vil opprettholde spesielle skatte- og avgiftsregler for frivillige organisasjoner, slik at det stimuleres til samfunnsnyttig innsats.

Høyre vil gjennomgå rammene for statlig lotterivirksomhet i forhold til rammene for privat lotterivirksomhet.

Idretten står i en særstilling blant de frivillige aktivitetene, både på grunn av antallet aktive medlemmer og fordi interesse for og deltagelse i idrett er vidt utbredt i alle aldersgrupper. Idrettslig aktivitet kan virke både sosialt samlende og helsemessig forebyggende.

Den tredje sektor driver også "profesjonell" virksomhet, slik som når Røde Kors eller kristne organisasjoner eller andre driver sykehus eller barnehager med nær full offentlig finansiering. De to slags virksomhet kan sees på som helt forskjellige. Men de frivillige organisasjoner utløser betydelige ressurser gjennom å mobilisere krefter i gratis arbeid som støtter opp under den mer profesjonelle virksomheten.

Høyre ser stor verdi i begge former for frivillig virksomhet. Den tredje sektor må sikres finansieringsmuligheter og armslag. De skal kunne bli viktigere aktører i samfunnet hvis de vil: De kan tas med for å hjelpe folk i deres hverdag; - med barnehageplass, i skolen og skolefritidsordningen, ungdomstilbud, helsetilbud, eldretilbud, aktivitetssteder for eldre, frivillighetssentraler eller annet.

RETTSSIKKERHET OG VERN MOT KRIMINALITET

Rettsikkerheten og en effektiv bekjempelse av kriminalitet er viktige fundamentet for velferdsstaten og demokratiet. Å beskytte folks liv, helse og eiendom, og å sikre likhet for loven, er en overordnet offentlig oppgave.

Mange føler i dag utrygghet for volds- og vinningskriminalitet. Høyre vil øke tryggheten i nærmiljøet ved en styrking og effektivisering av politi- og lensmannsetaten. Høyre ønsker et politi som er synlig i gatene. Arbeidet for et desentralisert politi (bydelspoliti) må fortsette. Det enkelte politikammer og lensmannskontor må få større frihet innenfor budsjetttrammene, og tilføres mer teknisk utstyr.

Høyre vil arbeide aktivt for å forebygge kriminalitet, så alle kan føle seg trygge i sine egne nærmiljøer.

Det er ikke akseptabelt at saker med kjent gjerningsmann henlegges. Politiet skal prioritere oppklaring av volds- og vinningsforbrytelser, og straffereaksjonene må være kontante og tilstrekkelig strenge. Spesielt må uprovosert vold møtes med strengere straffereaksjoner. Offerets rettigheter og behov for hjelp må bli tatt tilstrekkelig hensyn til.

Det må holdes en fortsatt høy utdannelseskapasitet ved Politihøgskolen. Domstolene og påtalemyndighetene må styrkes, slik at tiden mellom pågrep og dom blir kortere. Rettsvesenet må være i stand til å konkurrere om den beste juridiske arbeidskraft.

Høyre mener det er viktig å styrke det kriminalitetsforebyggende arbeidet, særlig overfor barn og unge. Det er enda bedre å hindre at noen blir offer enn å ha et godt system for å stille lovbrøtteren til ansvar når ugjerningen alt har skjedd, men også et effektivt og kontant reaksjonssystem har en viktig forebyggende funksjon. Konfliktråd og ordninger hvor unge lovbrøttere kan gjøre opp

for seg og bli effektivt skjermet mot kriminelle miljøer, vil spille en viktig rolle i kommunene.

Norges strenge narkotikalovgivning må opprettholdes. Straffen må være spesielt streng og effektiv for bakmenn og deltagere i salgskjeden. Høyre ønsker velkommen et nærmere europeisk politi- og tollsamarbeid mot ulovlig innførsel og omsetning av narkotika.

Bekjempelse av organisert kriminalitet må intensiveres, både nasjonalt og internasjonalt.

Høyre stiller seg positivt til tvangsbehandling av tunge narkomane. Utvidet tvangsbehandling må også kunne gjøres gjeldende overfor gravide narkomane. Mange private organisasjoner og stiftelser gjør et uvurderlig arbeid på behandlingssiden, og Høyre vil støtte slike behandlingstilbud som oppfyller visse minstekrav.

Høyre vil videreføre rettsstatens grunnprinsipper om medansvar, humanitet og likebehandling. Den enkelte har et individuelt ansvar for sine handlinger. Alle må underordne seg de samme rettsregler og ha krav på de samme rettigheter. Det er en avgjørende prøve på rettssikkerheten at samfunnet verner om dem som ikke makter å hevde sine egne interesser og rettigheter.

Åpenhet omkring og innsyn i de politiske beslutningsprosesser er avgjørende for å skape tillit til myndighetenes avgjørelser. Høyre er tilhenger av offentlig innsyn i politiske prosesser og avgjørelser, og vil i større grad benytte åpne høringer i viktige saker, på alle politiske nivåer.

Høyre vil kreve en streng praktisering av adgangen til å opprette og bruke persondataregistre. Kobling skal være forbudt med mindre det er gitt eksplisitt offentlig godkjenning til det. Høyre vil kreve meget stramme regler og praksis for bruk av overskudds-informasjon ervervet gjennom legal avlytting og bevåkning.

TRYGGHET GJENNOM RÅDERETT OVER EGEN INNTEKT

Høyre vil føre en skattepolitikk som sikrer familiers og enkeltpersoners trygghet og valgfrihet, som fremmer sysselsetting og arbeidsinnsats, og som fremmer investeringer i produktiv kapital. Bedriftene skal premieres for lønnsomhet og soliditet, bl.a. ved skattefordeler til bedrifter som styrker egenkapitalen ved å utvide aksjekapitalen.

Det samlede skatte- og avgiftsnivået i Norge skal reduseres. I den kommende stortingsperioden vil Høyre foreslå at skattene og avgiftenes andel av verdiskapningen i fastlands-Norge skal trappes ned hvert år. Det er viktig å redusere skatten på arbeidsinntekt. I de kommende år må det imidlertid prioriteres høyt å senke norske avgifter, herunder merverdiavgiften, ned mot nivået for våre handelspartnere. Dette gjelder både forbrukeravgifter som gir høye levekostnader og fører til smugling og handelslekkasje, og avgifter som rammer næringslivets konkurransevne.

Kommuner skal ha mulighet til å holde et lavt avgiftsnivå, ut fra lokalpolitiske prioriteringer, uten at de straffes for det gjennom inntektssystemet. Høyre vil beholde en øvre grense på kommunenes beskatningsrett.

Sikre bomiljøer og trygghet for bolig bidrar til en trygg ramme om livssituasjonen. Retten til å eie egen bolig, eiendomsrett og eieransvar må derfor bli virkelighet for flest mulig. Høyre vil styrke beboernes rettigheter, og vil gi alle borettsshavere fri adgang til selv å velge eierform. Den enkelte må sikres mot vilkårlighet og unødige inngrep i eiendomsretten. Den som må avstå eiendom, skal sikres reell full erstatning for sitt økonomiske tap.

BOKS 10

SLIK ER HØYRES SKATTEPOLITIKK:

* Folk skal få beholde mer av sin egen inntekt. Ved utgangen av fireårsperioden skal de betale en mindre del av inntekten i skatter og avgifter enn ved inngangen til den.

* Avgiftsnivået i Norge, herunder merverdiavgiften, må harmoniseres ned mot nivået hos våre handelspartnere, slik at norske forbrukere får billigere varer.

* Boligen skal vernes mot skatteøkninger. Høyre avviser endringer i takseringssystemet som brukes til å gi noen økt boligbeskatning.

* Formuesskatten skal fjernes i løpet av fireårsperioden.

* Det skal lønne seg å spare til egen alderdom.

* Det skal gis eget skattefradrag for sparing i aksjer.

* Det er behov for omfattende forbedringer i skattesystemet for bedrifter. Dette gjelder særlig delingsmodellen.

VI MØTER NY KULTURELL PÅVIRKNING

Kulturelt og religiøst liv er bærere av en felles nasjonal arv, som representerer ankerfester i en omskiftelig tilværelse. Høyre tror på et samfunn der kulturutøvelse og -opplevelse bærer verdifull nasjonal arv videre, som motvekt til rotløshet og flimrer av verdiløs informasjon og tilfeldige inntrykk.

I en verden hvor denne utfordringen blir stadig viktigere, vil vernet om kulturarven og formidling av felleskulturen bli viktigere. Derfor bør bl.a. utviklingen av kulturell forståelse, gjennom offentlig kulturpolitikk og offentlige kanaler som skolen styrkes.

Vår nasjonale kulturarv knytter seg nær til og lever i et nært samspill med vår felles europeiske kulturarv. Det har alltid vært et utvekslings- og inspirasjons-forhold mellom norsk og europeisk kultur. Høyre ønsker at norske kulturmiljøer på grunnlag av kvalitet og aktualitet skal ha mulighet til å være aktive deltagere på den internasjonale arena. Fremmede kulturer i Norge må også sikres muligheter for fri kulturutfoldelse.

Kultur innebærer at mennesket foredler verdier av varig art. Men kulturen har også en annen viktig oppgave - som samfunnsaktør - gjerne opprører - i den aktuelle samfunnssituasjon. Høyre vil derfor verne om kunstens og kulturens frihet. Samtidig må staten ha et ansvar for at kultur får god utbredelse, og slik blir en del av den fellesarv som bringes videre til kommende generasjoner.

Kultur utbres på mange måter - gjennom billedkunst, utøvende kunst/scenekunst, undervisning, egenaktivitet, bibliotek, kulturelle institusjoner og ytringer gjennom medier. Høyre vil opprettholde et bredt offentlig engasjement i alle disse formene for kulturformidling.

De estetiske hensyn blir ikke tillagt stor nok vekt i vår byggekultur. Estetiske hensyn betyr bl.a. at nyere bebyggelse skal tilpasses eksisterende. En annen viktig del av kulturvernet er å ivareta verneverdige bygninger bedre. Lover og regler kan aldri garantere at estetiske hensyn blir ivaretatt, men er ett av flere virkemidler.

Høyre mener at en aktiv lokal kulturpolitikk er viktig for kulturell identitet, menneskelig vekst, miljø og bosetting i distriktene.

Kultur er ikke bare en kilde til åndelig inspirasjon, men er også viktig som en miljøfaktor og som attraksjon for tilreisende. Norsk reiseliv er avhengig av at viktige særnorske kultur- og miljøverdier bevares. Reiselivspolitikken må på sin side støtte opp om produktutvikling av landets historiske og naturgitte opplevelsestilbud. Høyre vil at markedsføringen av Norge i utlandet skal styrkes.

Mediepolitikken er en del av kulturbildet. Høyre vil gi mediene - trykte og elektronisk formidlede - størst mulig frihet innenfor de generelle rammer lovverket setter for reklame og støtende eller fornærmende innhold. Medier som opererer i et kommersielt marked, skal ikke ha statsstøtte.

Høyre vil sikre en mediepolitikk i samsvar med brede europeiske strømninger, der norske kringkastingsmedier får mulighet til å vokse og utvikle seg som motvekter mot rent internasjonal påvirkning. Som frie samfunnsaktører er mediene en av de absolutt viktigste forutsetninger for debatt både ved selv å bidra til debatt, og være tilgjengelig for debatt. Høyre vil sikre friest mulig etablering for å verne om ytringsfriheten.

Kirken bærer både åndelige og kulturelle verdier med et kvalitativt innhold ingen andre institusjoner kan ivareta. Kristendommen er en verdibærer og en moralsk kraft i samfunnet. Den norske Kirke er en viktig nasjonal institusjon som samler folk om troen og om grunnleggende kristne og etiske verdier. Kirken er en viktig tradisjonsbærer som virker stabiliserende, skaper trygghet og gir en motvekt til oppløsningstendensene. Høyre legger stor vekt på at Kirken har en selvstendighet i teologiske spørsmål, som ikke kan overprøves eller påvirkes av staten.

KUNNSKAP ER NØKKELEN TIL Å MØTE FORANDRING OG NYE KRAV

Høyre vil at skolen skal gi enkeltmennesket mål og utfordringer å strekke seg mot. Elevens behov må stå i sentrum for en kunnskapsformidlingen. Kunnskap og innsikt er nøkkelen til forståelse av vår nasjonale og internasjonale kulturarv.

Behovet for faktisk kunnskap øker. Vi må utdanne våre unge til å gjøre sin innsats i det fremtidige arbeidsmarked - et arbeidsmarked som krever at vi er internasjonalt konkurransedyktige. Det er det beste håndslag vi kan gi de unge.

Det er en klar sammenheng mellom vekst i kunnskap og økonomisk vekst. Omfanget av faktisk informasjon øker, sammen med et flimrer av tilfeldige impulser. Det blir desto viktigere å skille det vesentlige fra det uvesentlige og det riktige fra det gale. Behovet for kritisk etisk vurdering og bedre verdi- og normformidling er økende. Skolen er et viktig sted å gi positive impulser på disse områdene. Også i fag utenom kristendoms- og religionsundervisning bør elevene bli seg etiske problemstillinger bevisst.

Den statlige styringen må konsentreres om å regulere likveverdige tilbud og fastsette faglige standarder og kvalitetskrav og en minimumsutdanning - ikke høyeste nivå, og sjelden metodene. Mangfold og desentralisering i organisering og tilbud er nødvendig for å håndtere en voksende og raskt foranderlig kunnskapsmasse.

Vi trenger en bedre grunnskole

Det offentlige har etter Høyres syn et grunnleggende ansvar for å gi kvalitetsmessige kunnskapstilbud. Høyre ønsker en rask innføring av skolestart for 6-åringer. Barnas pedagogiske tilbud skal forankres i den eksisterende grunnskole.

Høyre vil øke timetallet i barneskolen. Med en slik reform vil elevene få mer undervisningstid enn i dag, selv om det første klassetrinnet tilpasses yngre elever. Utvidelsen av undervisningstiden skal brukes til kunnskapstilegnelse. Høyre går inn for en 9-årig grunnskole. For de elevene som ikke tar videregående skole, skal man tilby et frivillig 10. år.

Høyre går inn for en styrket rådgivnings- og studieveiledningstjeneste på ungdomstrinnet.

Høyre mener det bør avholdes årlige nasjonale kunnskapsprøver i grunnskolen. Slike prøver må legge vekt på basiskunnskapene.

I ungdomsskolen bør det åpnes for større grad av differensiering i basisfagene. Det skal fortsatt være felles minstepensum, men adgang til fordypning gjennom kompetansegivende valgfag.

Høyre vil ha en ny mønsterplan med sentralt fastsatte krav om hva elevene skal gjennomgå og kunne på hvert klassetrinn i grunnskolen. Lærerutdanningen må gi solid kunnskap i samtlige obligatoriske fag på barnetrinnet. Høyre vil fjerne den generelle undervisningskompetansen for lærere, som gir rett til å undervise i alle fag uten minimum 1 års fordypning fra lærerutdanningen, fra og med 7. klasse i grunnskolen.

Høyre vil at grunnskolene skal styres av egne driftsstyrer, som erstatter dagens samarbeidsutvalg.

Med 6 timers skoledag fra 1. klasse vil tiden i skolefritidsordninger bli kortere. Disse ordningene bør konsentrere seg om fritidsaktiviteter i regi av foreldre og frivillige organisasjoner. Statlige midler skal ikke brukes på fritidsordninger, men funksjonshemmedes rett til å delta på like linje med andre barn må sikres gjennom støtteordninger.

BOKS 11

-
- * Høyre vil øke timetallet i barneskolen til 6 timer daglig. Dette bør først og fremst brukes til å styrke basisfagene norsk, matematikk og engelsk. Engelsk innføres fra 2. klasse.
 - * Høyre ønsker en systematisert evaluering av elevenes faglige utvikling fra 1.klasse, supplert med karakterer fra 4. klasse. Det gis også en evaluering for "innsats".
 - * Det skal være eksamen i alle tre hovedfag - norsk, matematikk og engelsk - ved avslutningen av grunnskolen.
 - * Annet fremmedspråk skal være et obligatorisk fag på ungdomstrinnet.
-

Det er behov for reformer i videregående opplæring

Høyre vil at videregående skole fortsatt skal være 3-årig, men vil åpne for forsøk med 2-årige løp i almenfaglig del, og for utbygging av "IB-linjer", som er tilpasset internasjonale standarder, flere steder. Videregående kurs må bygges ut slik at flere elever får mulighet til å gå direkte fra grunnkurs til videregående kurs.

Høyre vil ha strengere krav til generell studiekompetanse. Elever med 3-årig yrkesutdanning skal imidlertid kunne oppnå slik studiekompetanse gjennom et tilfredsstillende påbyggingskurs.

Den yrkesfaglige utdanningen må føre frem til en mest mulig fullstendig yrkeskompetanse. For å sikre oppdatering av kunnskaper og utstyr må en større del av undervisningen skje i nært samarbeid med arbeidslivet. Den yrkesfaglige utdanningen må ikke bli for generell, slik at det blir et stort behov for spesialutdannelse og etterkurs før elevene har reell kompetanse til å tre inn i yrkeslivet.

Norsk fagutdanning må tilpasses kravene i Europa. Den bør kvalitetssikres på alle nivåer, slik at norske sertifikater og fagbrev holder samme standard som tilsvarende sertifikater og fagbrev i EF-land. Det bør dessuten gis utdanning på flere fagområder enn i dag. Dette kan i første omgang skje i fag der det offentlige i dag er den dominerende arbeidsgiver, og der hvor bransjen selv ønsker å etablere fagbrevordninger. Det er viktig å sikre en god maritim utdanning, med et internasjonalt høyt nivå.

Undervisningen bør i størst mulig grad tilpasses evne og motivasjon. Dette kan oppnås ved at skolene får større frihet til å prøve ulike undervisningsopplegg. Elevenes frie skolevalg og skolenes organisatoriske og pedagogiske frihet vil stimulere til nytenking i form av nye undervisningsmetoder, spesialisering og utvikling av temaskoler.

Virksomheten med å utvikle de faglige oppleggene i skolen må være adskilt fra oppgaven med å utarbeide eksamen og evaluere skolen. Høyre vil ha en ekstern evaluering av skolens resultater, både av lærere og elevenes prestasjoner. Høyre mener at karakterer og strykgrenser må være reelle i forhold til eksamensbesvarelsenes kvalitet.

Høyre vil utvikle en ny styringsmodell for den videregående skole, der den enkelte skole får større frihet til selv å utforme faglig profil, personalpolitikk og organisering. Skolene skal kunne drives som mest mulig selvstendige enheter med egne driftsstyrer, uavhengig av hvilken forvaltningsmessig tilknytning de har.

Den endelige utforming av driftsstyret, samt ansettelsesprosedyre og -vilkår for lærere må være opp til skoleeier. Elevene må trekkes mer med i planlegging og evaluering av undervisningen.

Høyre vil organisere finansieringen slik at det til hver elev knyttes en økonomisk ressurs som fastsettes ut fra utdanningens art og lengde. I tillegg gis skolene bonusbeløp for elever med spesielle behov, og pr. elev bestått på normert tid. I en overgangsfase før et slikt finansieringssystem er innført, må de private skolene sikres tilstrekkelige midler slik at elevene får et variert tilbud og et fritt skolevalg. Elever med spesielle behov må få særskilte midler knyttet til seg, slik at de sikres størst mulig valgfrihet.

BOKS 12

- * Skolene må foreta intern kvalitetsbedømmelse av sin virksomhet og sine resultater. I tillegg må uavhengige faglige organer kunne vurdere enkeltskoler. Elevenes anonymiserte resultater skal offentliggjøres for den enkelte skole.
 - * Høyre ønsker et finansieringssystem der noe av pengene følger elevene, og elevene har friest mulig valg. Inntaket bør baseres på karakterer og eksamensresultater fra grunnskolen. Det bør ikke tas hensyn til alder og bosted.
 - * Høyre vil ha skriftlig eksamen i alle skriftlige fag og muntlig eksamen i minst ett fag. Karakterene beholdes.
 - * Høyre vil opprettholde retten til å få prøvd sine ferdigheter på nytt gjennom privatisteksamener.
 - * Høyre vil at det offentlige skal spille en større rolle i utvikling av nye lærlingefag i egen virksomhet.
 - * Høyre vil at unge som går rett ut i arbeidslivet fra grunnskolen, skal få med seg et "bonustilskudd", for å subsidiere en arbeidsplass med opplæringskomponent.
-

Høyere utdanning er vår spydspiss mot fremtidens kunnskapskrav

Kravene til høyere utdanning vil skjerpes i årene som kommer. For å sikre at studietiden utnyttes effektivt, må elevene som tas opp til studier, ha et forsvarlig faglig grunnlag for å gjennomføre studiet. Om nødvendig må dette sikres gjennom forkurs.

Universitetene og høyskolene bør i større grad få tildelt ressurser ut fra sine prestasjoner og studentenes studieeffektivitet. I tillegg til en basisbevilgning som ivaretar det grunnleggende behovet for forskning, kompetanseoppbygging og administrasjon, vil Høyre at universitetene og høyskolene får sine midler gjennom en bonusfinansiering som følger studentene.

Høyre ønsker innført en trimesterordning ved alle universiteter. Slik vil flere studieplasser bli frigjort raskere, og flere vil kunne tilbys en studieplass ved de høyere lærestedene. Videre ønsker Høyre et utvidet studieår. Høyre ønsker å gjenreise heltidsstudenten ved å øke kostnadsnormen for studiefinansieringen, samtidig som stipendandelen økes til 30% innen utgangen av stortingsperioden. Studielånet skal utbetales i begynnelsen av hvert semester.

I sum må norsk høyere utdanning tilfredsstillende faglige kvalitetskrav som er sammenlignbare med standardene i andre land. Norsk forskerutdanning må være internasjonalt rettet. Prosedyren for å få godkjent eksamener avlagt i utlandet må forenkles.

I årene fremover vil det være viktig å bygge opp det faglige miljøet ved de sterkeste nasjonale institusjonene på hvert fagområde. Høyskolesystemet inneholder viktige kunnskaps- og forskningskilder, og ikke minst er de meget fleksible i sin undervisnings-kapasitet. Det er derfor naturlig fortsatt å øke antallet studenter i høyskolesystemet. De regionale høyskolene står for et bredt fagtilbud med profesjonelle utdanninger, og må gis rom for utvikling av tradisjonelle universitetsfag på lavere grads nivå.

Virksomheten ved utdanningsinstitusjonene bør i større grad gi ringvirkninger for verdiskapningen i samfunnet rundt dem. Høyre ønsker derfor et tettere samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og det private næringsliv.

Dagens finansieringssystem for våre forskningsmiljøer, universiteter og høyskoler gir en viss frihet. Men vi vil øke friheten ved at flere finansieres av kilder utenfor departementene. Finansiering av forskning via Norsk forskningsråd må i større grad være rammebevilgninger, f.eks. over 3 år til forskergrupper. Gruppene skal evalueres internasjonalt i ettetid.

Høyre mener at lærere som underviser i teorifagene på ungdomstrinnet, skal ha minst ett års utdanning på

universitets- og høyskolenivå. Lærerne må gjennomføre obligatorisk kompetansegivende etterutdanning, som sikrer at de holder seg faglig og pedagogisk àjour med innhold og form i undervisningen.

BOKS 13

- * Høyre vil sikre fri eksamensrett også for dem som ikke blir tatt opp på et studium.
- * Høyre vil ha et finansieringssystem hvor en del av pengene følger studentene. Finansieringen skal belønne universitetene og høyskolene for studenter som består eksamen på normert tid.
- * Høyre vil øke stipendandelen, og gjøre om lån til stipend ved raskere gjennomføring av lange studier. En gradvis økning av stipendandelen vil redusere behovet for rentesubsidier i tilbakebetalingsfasen.
- * Høyre vil at en større del av dem som fullfører universitetsutdanning skal ha tilbrakt minst et halvt år ved et utenlandsk lærested.
- * Høyre vil skjerpe kravene til lærerutdanningen.

Vi skal gi et tilbud til alle

Det skal være rom for alle i skoleverket. Høyre vil arbeide for å fremme funksjonshemmedes sosiale integrasjon og samhörighet. Funksjonshemmede må så langt som mulig få den samme utdanningen og delta i det samme arbeids- og samfunnsnivå som den øvrige befolkning.

Integreringen av elever med lærevansker har gitt viktige positive virkninger. Mange elever med funksjonshemminger eller spesielle lærevansker føler seg imidlertid isolert i den daglige skolesituasjonen. Andre opplever problemer med å få et skoletilbud likeverdig med det andre elever får. Høyre vil opprettholde integreringen av funksjonshemmede i det ordinære skoleverket, men ta initiativ til en evaluering av integreringen i skolen. Kommunen må imidlertid, sammen med foreldrene, kunne utforme andre likeverdige tilbud for spesielle grupper av elever som vil ha fordel av et slikt opplegg.

Stadig flere elever har et annet morsmål enn norsk eller samisk. Høyre mener at gode norskkunnskaper er grunnleggende for integrasjon i det norske samfunnet. Høyre mener at undervisning i annet morsmål må foregå utenfor skoletid, f.eks. i regi av innvandrersorganisasjonene.

Lærere som ikke strekker til i sitt yrke representerer et betydelig problem både for elevene og for seg selv. Muligheten til omplassering og rettstillinger må bringes på linje med situasjonen for andre grupper arbeidstagere, slik at lærere omfattes av det samme rettsvern som andre offentlig ansatte. Rektorer i grunn- og videregående skole bør ansettes på åremål.

Raske endringer i samfunnet og omskiftelser i den enkeltes livssituasjon fører til stadig økt behov for opplæring i voksen alder og etterutdanning for de forskjellige yrkesgrupper. Voksenopplæringen skal gi den enkelte et bedre grunnlag for å delta i samfunns- og arbeidsliv, og en rikere fritid.

Utviklingen av ny teknologi skaper nye kunnskapsbehov, og fører til at nesten alle trenger etter- og videreutdanning. Dette vil gi de høyere lærestedene en stadig mer sentral plass som etterutdanningsentra, og åpner også for nye private løsninger.

Høyre legger vekt på den opplæringsmessige og kulturelle betydning av voksenopplæringsorganisasjonenes virksomhet. Den må sees i sammenheng med samfunnets øvrige utdanningstilbud, og det må åpnes for utstrakt samarbeid mellom bedrifter, organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og private kursarrangører.

Bevilgningene til voksenopplæring må sees i forhold til de oppgaver som totalt skal løses innen undervisningssektoren. Finansieringen av slik utdanning må i all hovedsak falle på den enkelte selv, og på yrkeslivet som forutsetter slik utdanning. Det vil føre til at tilbudet av slik utdanning blir markedsstyrt, og tilpasset de reelle behovene.

Genteknologi og menneskeverd.

Gen- og bioteknologien gjør det mulig å forhindre eller behandle alvorlige lidelser mennesker blir påført gjennom arv eller sykdom. Høyre vil understreke at det er dette positive utgangspunkt som ligger til grunn for forskningen. Men de store mulighetene gir etiske dilemmaer. Uansett livssyn vil en avveining mellom etikk og tekniske muligheter være vanskelig, men nødvendig. For Høyre skal etikken sette grensene for teknologien.

Høyre vil ta utgangspunkt i et ønske om å verne menneskeverdet og gjøre det mulig å leve et så fullverdig liv som mulig, uansett sykdom og funksjonshemming. Høyre vil ikke betingelsesløst støtte enhver ny forskning eller tillate bruk **av ny teknikk uten å vurdere de etiske sidene.**

3: NORGE OG DET INTERNASJONALE SAMFUNNET

Vi lever i en verden i rask endring.

Ny teknologi, friere kapitalstrømmer og endrede økonomiske samarbeidsforhold har brakt særlig den vestlige verden tettere sammen - med større avhengighet av hverandre. Beslutninger i ett land påvirker situasjonen i mange andre. I årene fremover vil landene bli bragt enda tettere sammen.

Samtidig har økt oppmerksomhet om jordens miljø og behovet for tiltak som kan bidra til en bærekraftig utvikling, økt bevisstheten om vår gjensidige avhengighet.

Kommunismens sammenbrudd i Sentral- og Øst-Europa førte til at den kalde krigen opphørte, men utløste på nytt etniske, religiøse, regionale og politiske motsetninger. Særlig i det tidligere Sovjet er utfallet av reformprosessen og demokratiseringen meget usikker, og vi vet lite om hvilken rolle de nye republikkene vil spille om reformene lykkes.

Usikkerheten om utviklingen i Russland og hvordan landet vil definere sin fremtidige rolle, samt usikkerhet om i hvor stor grad andre land vil ha sin oppmerksomhet vendt mot nordområdene, understreker betydningen av at Norge vedlikeholder eksisterende bånd og knytter nye bånd til andre land.

Det europeiske samarbeidet i EF er blitt langt sterkere de senere år. Dette er en av de viktigste endringene i de rammevilkår det norske samfunn preges av. Norge vil ytterligere bli påvirket når EF utvikler sitt samarbeid videre.

FN har fått økt betydning, og særlig i fredsbevarende arbeid og miljøarbeid kan FN spille en viktig rolle. Likevel mangler FN bindende virkemidler på miljøområdet, og kløften mellom fattige og rike land øker.

Alle disse utviklingstrekkene viser Norges behov for forpliktende internasjonalt samarbeid, og hvor viktig det er å kunne være med på å fatte beslutninger over landegrensene.

Høyre vil derfor fortsette etterkrigstidens utenrikspolitiske linje, der nært og forpliktende samarbeid med andre land har vært et hovedelement.

Høyre vil holde fast på vår sikkerhetspolitiske forankring i NATO, vår tradisjonelle atlantiske forbindelse og et godt forhold til USA.

Høyre ønsker norsk medlemskap i EF, og vil være med i utformingen av det videre felles europeiske samarbeid mellom frie demokratiske stater - alle bygget på folkestyrets grunn. Et slikt medlemskap gir oss en politisk tilknytning til Europa som styrker norsk sikkerhet. Det gir oss også full deltagelse i de europeiske markedene, noe som kan trygge vår levestandard. Dessuten setter medlemskapet en ytre ramme for, og skaper en indre organisering av, et forpliktende samarbeid på sentrale områder som miljø, forskning, m.m.

Nye utfordringer må i mange tilfeller møtes med overnasjonalt samarbeid. Men Høyre setter klare grenser for utviklingen av overnasjonale maktstrukturer. EF-organene bør bare ha makt til å løse oppgaver som individer, familier eller markedet - eller kommuner, regioner, fylker eller land - ikke løser bedre på egen hånd.

Høyre legger nærhetsprinsippet til grunn for politiske vedtak. Makt og myndighet skal utøves på det laveste effektive beslutningsnivå, enten av det enkelte menneske eller av naturlige sosiale fellesskap.

NORGES SITUASJON

Norges tradisjonelle selvstendighet og selvvråderett er avhengig av et sterkt nasjonalt forsvar, sikker forankring i en sikkerhetspolitisk allianse og godt forhold til våre naboer.

Grunnlaget for vår uavhengighet vil bli styrket gjennom et EF-medlemskap og medlemskap i Vestunionen, slik vår selvstendighet og selvvråderett styrkes gjennom NATO-medlemskapet.

Samtidig påvirkes vår økonomiske selvstendighet og dermed velferdsmessige selvstendighet i sterkere og sterkere grad av forhold utenfor vårt eget land; av endringer og prosesser vi i dag ikke kan påvirke. Både økt verdenshandel, Norges store eksport og import og frie kapitalbevegelser har endret rammevilkårene for økonomisk politikk og økonomisk bæreevne.

For å bevare og verne om de verdier vi har bygget opp i det norske samfunn, og for å beskytte vår selvstendighet og selvvråderett, må vi søke innflytelse i beslutningsprosesser også utenfor vårt eget land. Derfor mener vi Norge bør bli med i EF.

Situasjonen i vårt miljø er viktig for kommende generasjoner. For å sikre nasjonal innflytelse i internasjonale miljøspørsmål vil norsk EF-medlemskap være viktig. På den måten kan vi verne om våre nasjonale miljøverdier.

Råderetten over norske arbeidsplasser avhenger av norske bedrifters konkurranseevne. Vår økonomis evne til å bære velferdsutgiftene avhenger av at vi har adgang til markedene og kan konkurrere på like vilkår.

Gjennom EØS-avtalen sikres Norge markedsadgang og konkurranse med andre europeiske land på like vilkår. Et EF-medlemskap vil gi oss ytterligere trygghet på det handelspolitiske området. En ny GATT-avtale vil sikre Norge trygghet for viktige internasjonale adferdsregler i internasjonale handel.

VI MÅ TILPASSE OSS EN NY SIKKERHETSPOLITISK SITUASJON

Det knytter seg betydelig usikkerhet til utviklingen i det tidligere Sovjetunionen. Også i et nytt sikkerhetspolitisk klima vil nordområdene ha stor strategisk betydning. Hovedelementene i vår forsvars- og sikkerhetspolitikk vil derfor ligge fast. Samtidig må Norge føre en aktiv øst-politikk for å bidra til å befeste og forsterke det positive sikkerhetspolitiske klima vi i dag opplever.

NATO-medlemskapet er kjernen i Norges sikkerhetspolitikk, og Høyre understreker betydningen av å holde fast ved den rammen for politisk og sikkerhetspolitisk samarbeid som NATO-alliansen gir oss.

Norsk medlemskap i EF vil gi oss fullverdig deltagelse i det vestlige fellesskapet. De nære bånd som utvikles gjennom EF-medlemskapet vil styrke de bånd mellom allierte som er forutsetningen for et sikkerhetspolitisk fellesskap. Det er bare som medlemmer av EF og Vestunionen at Norge fullt ut vil delta i den europeiske pilar i den atlantiske allianse, og at nordområdenes utfordringer dermed vil bli behandlet på linje med andre utfordringer i Europa.

Høyre ønsker full norsk deltagelse i det europeiske forsvarssamarbeidet gjennom medlemskap i Vestunionen. Dette forutsetter norsk medlemskap i EF. I et slikt samarbeid må Norge være beredt til å tilpasse sine internasjonale militære forpliktelser til den europeiske virkelighet. Norge vil som fullverdig deltager i den europeiske pilar kunne yte viktige bidrag til å styrke båndene over Atlanteren.

Forsvaret av Norge kan ikke sees i et kortsiktig perspektiv. Et forsvar som er bygget kraftig ned i fredelige tider, vil ikke kunne bygges fort opp igjen hvis situasjonen endrer seg. Høyre vil legge et langsiktig perspektiv til grunn i sitt syn på forsvaret, Norges forsvarsevne og de norske utgiftene til forsvarsformål.

Høyre ønsker et norsk forsvar som er beredt til å bruke og møte angripere som bruker moderne militær teknologi. Dette krever betydelige investeringer i årene fremover. Høyre vil prioritere evnen til å yte militær motstand. Dette innebærer at driftsutgiftene må begrenses for å få rom til de nødvendige fornyelser av forsvarsmateriell. Høyre mener det må være forsvarets stridsevne det skal legges hovedvekt på i forsvarets omstillingsarbeid. Andre oppgaver som tillegges forsvaret må ikke komme til fortrenghet for dette.

Høyre ser det som et mål å ha et balansert nasjonalt forsvar som kan trygge sikkerheten og være sterkt nok til å ta kampen opp mot en angriper både til lands, til sjøs og i luften. Høyre sier derfor nei til realreduksjoner i forsvarsbevilgningene, men understreker at det også i forsvaret er et stort effektiviseringspotensial.

Utviklingen krever også et nærmere samarbeid med våre allierte. Vi er avhengige av forsterkninger, og må sørge for at slike forsterkninger kan nå frem i tide. Vi må også sørge for at etterforsyning av slike forsterkninger kan skje i Norge.

Høyre vil opprettholde den almene verneplikt, og ønsker at de fleste unge menn og de kvinner som ønsker det skal få en grunnleggende militær opplæring. Høyre avviser militærnektning på situasjonsbestemt grunnlag. Siviltjenesten skal ikke være mindre byrdefull enn militærtjenesten. Høyre vil også opprettholde et bredt folkelig forsvarsengasjement gjennom Heimevernet og de frivillige skytterlag. Heimevernet skal fortsatt være oppsatt med våpen og utstyr.

En norsk sikkerhetspolitikk basert på konfliktforebyggende tiltak må også rette seg inn mot de store økonomiske, politiske og miljømessige problemer vi nå ser i Øst- og Sentral-Europa. En viktig del av sikkerhetspolitikken må derfor være støtte til den økonomiske og demokratiske utviklingen i disse landene. Oppbygging av en godt fungerende markedsøkonomi samt et levende demokrati vil være et viktig bidrag til fremtidig fred og stabilitet i Europa. Slik støtte må imidlertid ikke gis på bekostning av opprettholdelsen av et sterkt forsvar.

Høyre ser det som viktig at det innledes stadig nærmere samarbeid med landene i Øst-Europa, slik det nå bl.a. utvikles gjennom KSSE, NACC og samarbeidet mellom EF og de enkelte land.

Høyre mener den nye sikkerhetspolitiske situasjonen tilsier at Norge i gitte situasjoner må være villig til å stille forsyninger, transport og tropper til disposisjon for fredsbevarende og fredsskapende oppdrag utenfor NATOs område. Slike oppgaver må være basert på vedtak i FN og KSSE. NATO eller Vestunionen vil da være et naturlig fredsskapende instrument for utøvelse av slike oppdrag.

NYE EUROPA-UTFORDRINGER.

Europa har gjennomgått store forandringer de sist årene. Utfordringene fremover er betydelige. I de tidligere kommunistiske regimene må demokratier og markedsøkonomi underbygges for å sikre velferd og en fredelig utvikling. EFs indre marked er nå blitt virkelighet og Norge tar del i dette gjennom EØS-avtalen. Her vil vi møte store utfordringer og får mange nye muligheter vi må søke å utnytte til beste for landet. EF utvider sitt samarbeid både i bredde og dybde. Et stort antall land har et ønske om å bli medlemmer i EF. Dette innebærer endringer også for Norge og i de rammevilkår vi må leve med.

Ønsket om fred er utgangspunktet for EF-samarbeidet. Ved å knytte gamle fiender til hverandre i positiv avhengighet har EF bidratt til fred i Europa. Når vi nå møter nye utfordringer i den tidligere Østblokken er vi tjent med et sterkt EF som har kraft til å møte både politiske og økonomiske behov og dermed bidra til en positiv utvikling. Mer solide institusjoner som kan binde stadig flere europeiske land tettere sammen - i respekt for hverandres egenart - kan gi et viktig bidrag til fred i Europa. Norge har også et ansvar for Europas utvikling og bør derfor delta aktivt i dette arbeidet gjennom medlemskap i EF. Forpliktende og fredsskapende samarbeid i vår egen verdensdel er ikke noe Norge kan forholde seg passiv til. Det er i Norges interesse at dette samarbeidet lykkes.

Det sikkerhetspolitiske samarbeidet som nå utvikler seg mellom EF-landene i Vestunionen vil bare være fullt tilgjengelige for Norge som EF-medlem. Norge har en klar sikkerhetspolitisk interesse i å være fullverdig medlem av Vestunionen i tillegg til medlemskap i NATO for å kunne ivareta våre interesser som et land i utkanten av Europa, og for å bidra til at de atlantiske bånd i NATO opprettholdes.

EF-samarbeidet er noe langt mer enn et samarbeid om økonomi og handel. Miljøvern, utdanning, forskning, kultur, utenriks- og forsvarspolitikker er viktige områder som nå er en del av samarbeidet. Samarbeidet f.eks. på miljøområdet får betydning for norsk miljø enten vi deltar i EF eller ikke. Virkningene av EFs beslutninger stopper ikke ved EFs grense. Norge bør derfor sikre seg full medinnflytelse på disse viktige feltene gjennom medlemskap. Bare medlemskap kan gi oss stemmerett i EF.

I det internasjonale miljøarbeidet har EF som blokk stor betydning. Det blir dermed viktig å kunne påvirke EFs

miljøpolitikk positivt såvel ut fra en global som en regional og nasjonal interesse.

EF gir muligheter til samarbeid om å løse ledighetsproblemer i Europa på en bedre måte enn nasjonalstatene alene kan klare. Norge bør ta del i dette samarbeidet.

EFs økonomiske-industrielle program og utvidede forskningssamarbeid kan gjenreise Europa som et kraftsenter for nyskaping og utvikling. Norge må delta fullt ut i denne utviklingen.

Norge er kulturelt, økonomisk og sikkerhetspolitisk uløselig knyttet til Europa. EF er i dag en helt sentral samarbeidsorganisasjon i Europa. Fullverdig deltakelse gjennom medlemskap vil styrke våre muligheter til å påvirke våre egne rammebetingelser og utviklingen i Norge.

Demokrati, markedsøkonomi med en sterk offentlig sektor, individuell frihet og idealer om menneskelig likeverd, etikk og moral er verdier Norge har hentet fra en felles europeisk arv som også EF-samarbeidet bygger på.

Høyre ønsker norsk medlemskap i EF og vil søke å bidra aktivt til at Norge får tilfredsstillende løsninger på våre nasjonale interesser i forhandlingene om norsk medlemskap.

Vi vil bruke medlemskapet til å delta aktivt i utformingen av EF som et samarbeid mellom frie, demokratiske stater bygget på folkestyrets grunn. Vi vil arbeide for økt innflytelse i EF for de politiske verdier og løsninger Høyre står for.

Høyre vil arbeide for et mer åpent EF der nærhets-prinsippet er grunnleggende. Bare de problemer som ikke lar seg løse på lokalt, nasjonalt eller regionalt nivå skal løses på EF-nivå. Det er her overnasjonalitet må tas i bruk til beste for medlemslandenes innbyggere. Høyre vil bekjempe unødig byråkrati i EF som i Norge. Høyre mener EF-samarbeidet må være åpent for flest mulig av Europas stater for dermed å komme nærmere EFs mål om varig fred i Europa.

Når det foreligger et anbefalt forhandlingsresultat om norsk EF-medlemskap vil Høyre legge dette ut til folkeavstemning. Høyre vil respektere flertallet i folket.

VI HAR ET ANSVAR FOR MEDMENNESKER I HELE VERDEN.

De globale miljø- og fattigdomsutfordringene er vår tids største utfordring.

- Klimaproblemet - drivhuseffekten - betyr at energiforbruket og arten av energibærere vil være en av de mest sentrale utfordringene fremover. Dette vil innebære sterkere fokusering på alternative energier og mer effektive teknologier. Både reguleringer, avgifter, pant m.v. må bli tatt i bruk for å redusere forbruket av CO2-intensive energibærere.
- Forurensningen kjenner ingen landegrenser. Nasjonale tiltak blir utilstrekkelige og internasjonale tiltak er påkrevet for å forhindre et forverret miljø.
- Ressursforvaltningen blir stadig viktigere. Kravene til gjenbruk og resirkulering vil øke, - også fordi dette kan dempe både klimaproblemet og energi-forbruksproblemet. Balansen mellom vår bruk, gjenbruk og fornyelse av jordens ressurser er nødvendig for at naturen og menneskeheten skal overleve.

Befolkningsekspløsjonen innebærer en dramatisk forverring av miljø- og ressursproblemet. Samtidig er mangel på økonomisk vekst i de fattigste deler av verden en av de viktigste årsakene til miljøproblemen.

Høyre ønsker at Norge fortsatt skal yte en betydelig utviklingshjelp. Det er utviklingslandene selv som har ansvaret for å føre en økonomisk politikk som bidrar til økt verdiskapning og bærekraftig utvikling. Norge må imidlertid kunne sette krav i forbindelse med vår bistand, slik at den får den tiltenkte virkning. Samarbeidslandene bør begrense den offentlige innblanding i markedene og legge vekt på tiltak som vil øke den langsiktige vekstevnen. Det må være en kritisk holdning til høye militærutgifter og overforbruk av offentlige midler. De land Norge yter langsiktig bistand til må respektere de grunnleggende menneskerettighetene.

Det bør være et mål at våre samarbeidsland utvikler flerpartidemokrati. Den demokratiseringsprosess som nå foregår i mange land, bør oppmuntres gjennom støtte til ulike demokratiske institusjoner.

Katastrofehjelp gis imidlertid på bakgrunn av behov. Norge må her være seg sitt ansvar bevisst og bidra gjennom

internasjonale og nasjonale organisasjoner - i første omgang med hjelp på stedet. De frivillige organisasjonene er særlig viktige i disse sammenhengene.

Gavebistand fra den rike verden er bare ett virkemiddel for å løse fattigdomsproblemet. Bedre rammevilkår i internasjonal handel er blant de beste bistandstiltak som kan gjennomføres. Gjennom bedret adgang til de rike landenes markeder kan utviklingslandene utnytte sine naturgitte eller egenutviklede fortrinn og legge grunnlaget for industriell, økonomisk og velferdsmessig utvikling. En ny GATT-avtale vil derfor kunne være av stor betydning for u-landene.

Norge må bygge ned sine egne importbegrensninger. Norge har, som et lite land med stort behov for stabil markedsadgang og rettferdige internasjonale spilleregler, sterk interesse av en videreutvikling av det handelspolitiske samarbeidet i GATT.

Den store gjeldsbyrden en rekke av utviklingslandene fortsatt har, er en viktig hindring for disse landenes utvikling. Norge må bidra til at dette problemet finner en løsning i internasjonale fora, spesielt bør det arbeides aktivt for at gjelden til de fattigste landene reduseres kraftig.

Norsk bilateral bistand bør konsentreres til land hvor vi har god kunnskap om lokale forhold, og til områder hvor miljø- og fattigdomsproblemene er størst og hvor midlene kan få en effektiv utnyttelse. Blant tiltak som bør prioriteres sterkere er utdanning og kompetanseoppbygging. Den multilaterale bistand må konsentreres om de organisasjoner der Norge har erfaring med at hjelpen blir brukt effektivt.

Både frivillige organisasjoner og næringslivet må spille en betydelig rolle i bistandsarbeidet. Bedriftsetableringer er viktig for å skape vekst og for å overføre teknologi og kunnskaper. Den stedlige bistandsadministrasjon bør i større grad assistere norsk næringsliv i den tredje verden.

FLYKTNING- OG ASYLPOLITIKK

Krig, politisk forfølgelse, og miljøproblemer skaper flyktningebevegelser over grensene. Den nære fortid har vist oss at flyktningeproblemer også kan oppstå i vår egen verdensdel. I en situasjon med etniske konflikter, politisk ustabilitet og voldelige konflikter i Europa, kan også Norge komme til å møte flyktningeproblemer av betydelig større omfang enn nå.

Kontakten mellom nasjoner og kulturer er verdifull. Innvandrere og flyktninger som mottas i Norge må få beholde og praktisere sin kultur og religion. Det gir det norske samfunn større mangfold. Norge kan ikke løse verdens flyktningeproblemer ved en flykting- og asylpolitikk som skiller seg vesentlig fra våre naboland.

Norge må arbeide for internasjonal fred og frihet fra nød, primært ved å hjelpe mennesker der de hører hjemme. Imidlertid mener Høyre at Norge må ta sin del av ansvaret for å hjelpe flyktninger; også de som søker asyl her i landet, og tilfredsstillere kravene som stilles til slikt opphold. Behandlingstiden for asylsøknader bør fortsatt kunne bli kortere. Målet må være at flyktingene kan vende tilbake når forholdene i hjemlandet er normalisert.

Mennesker som ulovlig oppholder seg i Norge skal eskorteres ut av landet, og politiets evne til å reagere i slike spørsmål må styrkes. Utenlandske statsborgere som begår alvorlige forbrytelser, skal i utgangspunktet møtes med utvisning og straff, med mindre spesielle hensyn i straffeoppfølgingen i deres hjemland taler mot dette.

Høyre mener flyktninger og asylsøkere som bor i Norge, skal ha de samme rettigheter og plikter i samfunnet som nordmenn. Alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk. Alle har plikt til å følge norske lover og regler. Dette innebærer at det skal stilles samme krav til dem om å skaffe seg arbeid. Spesielle ytelser skal bare gis som en overgangsordning til dem som ikke klarer seg ved egen hjelp. Prosedyren for å få godkjent eksamener avlagt i utlandet må forenkles.

De flyktninger og asylsøkere som kommer til Norge, skal behandles med toleranse og respekt. Historien har vist oss hva rasisme og fremmedfrykt kan føre til, og Høyre tar avstand fra de nasjonalistiske strømninger som nå brer seg i Europa.